

ДВАНГАРД

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ НА ЕМІГРАЦІЇ

Рік V

Січень-Лютий 1951

Ч. 1 (20)

Звернення

Центрального Комітету Спілки Української Молоді в 33-ті роковини бою під Крутами

В тридцятьтреті роковини Великого Чину трьохсот українських юнаків, безсмертне героїство та велич смерти лицарів Крут так само хвилює серце українців, як і тоді, коли труд відновленої української держави склав Їх в братню могилу на княжій гірці Золотоверхого Києва — серця України, як найдорожчий скарб-реліквію цілої Нації. Бо Чин Їхній піднявся понад простір і час. Вічною легендою житиме пам'ять про нього в безсмертній душі української Нації, яка окуплює це безсмертя впродовж цілих століть своєї трагічно-великої історії найдорожчою ціною — життям своїх найкращих синів. Згадка про Них житиме вічно і в серцях всієї української молоді, та запалюватиме в них вогонь великого пориву, жагу вічного служіння Святій Ідеї.

Дорогі подруги й друзі!

Ви чуєте, як на згадку Крут живіше б'ється кров у ваших жилах, а душі сповнюються прагненням боротьби. Тож не гасіть святого вогню, не гасіть духа. Нехай він веде вас крізь життєві бурі на верхів'я

самовідданої служби ідеї свободи та державности; нехай веде вас шляхами великих подвигів до слави і перемоги.

В трагічну Річницю, що стала величним святом цілої Нації, піднесіться духом понад злобу дня, понад чвари і всі дрібні справи сучасности. Шукайте в наших днях та підносіть у вашому житті все те, що робить вас подібними до безсмертних крутянських Героїв. Кріпіть свій ум, сталіть волю, щоб у вирішальний момент не забракло вам сили довершити Святе Діло, яке започаткували й за яке склали свої молоді голови Крутянці.

Година великих рішень наближається. Гряде час остаточного змагу. Будьте готові виконати свій обов'язок, будьте готові довершити завітний наказ української Нації, за що полягли Герої Крут!

Вічна Їм Слава!

В січні 1951 року.

Центральний Комітет
Спілки Української Молоді

* * *

ВОЛОДИМИР ЯНІВ

Орди шість тисяч йде у лоти,
Пожежу запалив салдат!
Невжеж не бути нам?! чи бути!
Покаже бій, порішать Крути,
Не володітиме в нас кат.

*

Вже знемагали, сил не стало, —
То дальше морем лилась кров;
Їх багато, — нас так мало:
(Розпучкою в душі кричало) —
— І дальше бій нерівний йшов!

П'янила ниви кров Їх чиста!
Звершилося: вже бій стихав.
І впали всі: героїв триста!
Останніх смілих — гнів садиста
В полоні всіх закатував.

І впали всі і не спинили
Нового наїзду варвар; —
Та всі лягли, а не спочили,
Добули славу й нам лишили
Безсмертний взір: героїства чар!

*

„Чужинце! Йди і Україні
Скажи, що звершений наказ!
Хай не сумує: на руїні
Здобудемо нові твердині
І в бій підемо другий раз!

Скажи, що Шлях покажуть Крути,
Що замість терня — ореол,
Що Україні вічно бути,
Про Україну всім почути,
Бо світа це новий престол!”

Д. ДОНЦОВ

Молодь і політика

Сучасна молодь, з якої кожний може якихось 10 років критично сприймає своє оточення, ледве чи в стані зрозуміти, в якому забріханім світі вона живе. Сатана прозваний в Євангелії „отцем лжи“, батьком брехні, Тому так насичена брехнею сучасна Росія, яка віддала себе під його покров. Тому ця брехня каламутним потоком заливає і Захід. Тому рідко почуєте ясне і одверте слово, мужнє визнання свого „вірую“. Тому рідко зустрінете лояльність в полеміці. Всюди маски.

Під однією з чудових масок виступають і ті, які ганять молодь за те, що займається політикою, закликаючи її займатися лише наукою, залишаючи старим політичні справи. Відкинувши чудову аргументацію цих опікунів молоді, загляньмо в правдиву причину, яка змушує тих опікунів боронити свою тезу. Коли ж це зробимо, побачимо, що причина лежить у тому, що молодь дуже часто йде революційним шляхом. Вона постачала кадри молоді СУМ'у в Харкові в 1930 році, кадри ОУН в Галичині, УПА тепер. Старші ж політики, які застерігали собі монополію вести народ і в Галичині між двома війнами, і тепер на еміграції, — це головні причіники політичного опортунізму. Одверто картати молодь за її революційність, — на це їм не дозволяє стиль нашого забріханого віку, тому аргумент, що молодь ще не досвідчена, ще не набралася потрібної науки, щоб займатися політикою, яку й мусить скласти у „вправні руки“ старших. На ділі ж власне за революційний характер рухів молоді всі легальні партії в Галичині осуджували акцію ОУН, осуджували її навіть по упадку Польщі в „Краківських Вістях“, коли ніхто від них того не вимагав. Ті самі політики або негативно або „вичікуюче“ ставилися до акції УПА через ту саму причину.

Не хочу сказати, що привілей молоді, — займатися політикою, а обов'язок старших нею не займатися. Таке твердження було б абсурдне. Кажу тільки, що аргументи представників старшого громадянства не завжди щирі, а щодо недосвідченості в політиці і помилок, що з неї випливають, то це гріх, від якого не забезпечене ні молодше, ні старше покоління. Коли ж дамо пересунути перед нашими очима останньому пів віку на Україні, — то знайдемо там поважний аргумент, який даватиме повну підставу обстоювати активну участь молоді в політиці.

Коли б не рух молоді, заініційований 1905 р. Міхновським, Д. Антоновичем, М. Русовим, П. Кратом та Ю. Коляром, основоположниками Рев. Укр. Партії на Наддніпрянщині, Галичині і Буковині, — Україна напевно не знала б спонтанного національного вибуху 1917 року. Без руху молоді, очолюваного групою Отамановського в 1918 і наступних роках, або революційного руху націоналістичної молоді в Галичині перед 1939 р. чи Спілки Визволення України в 1920-х роках на Наддніпрянщині, може б не було акції УПА в тій об'ємі, як воно є нині. Політики здорового „хлопського розуму“ закинуть: „боролася молодь, а що виборола?“ Відповіді, що задовольнили б „хлопський розум“, бути не може. Люди такого розуму радять ставити лише такі політичні цілі, які дадуться осягнути завтра або післязавтра (Драгоманов). Решта для них „романтика, утопія“. Вони не хочуть, ба й не можуть знати, що без романтики Жанни д'Арк і без столітньої війни Франція

була б нині не державою, а британською колонією; що без романтики козащини Україна була б провінцією Польщі, без 150-літнього періоду Гетьманщини, без Шевченка і років, що випливали з тієї романтики, зривів 1917-20 і пізніших, без відновлення хоч і короткого, нашої державності в ХХ віці. Політики „хлопського розуму“, які вірять лише в те, до чого можуть діткнутися, що можуть „помацати“, — не знають, що двигуном всього в історії є невтомний дух, який власне ту романтику робить і без якого нічого тривалого ні в політиці, ні деінде ані постає, ані існує. Отже, коли молодь в затишній боротьбі за Україну здобувається на цю романтику безнастанно від 1900 року, то це якраз аргумент за її участь в політичній боротьбі. Бо коли міряти потребу якоїсь акції, її моментальними успіхами чи неуспіхами, — тоді треба було залишити ідеал державності, через те, що його досі не вдалося зреалізувати...

Сучасна Україна перебуває в ганьбі-неволі, яка deprave націю душевно, каструє духово й винищує фізично, обертає вільний нарід в плем'я гельотів. Коли це так, а цьому ніхто не заперечить, то ганьбою було б для молоді, коли б вона не ставала на перше місце своїх змагань, свого життя, щоб спричинитися до знищення цієї ганьби, до виборення власної держави. До першої фальшивої думки „реальних політиків“ вони додають ще й помилку. Не признаючи за молоддю права брати участь в політичному житті, вони визнають за нею право бодай вчитися, вишколюватися політично, власне не вишколюватися, як вони кажуть, а вивчати той фах, який може й потрібний для політика, але сам по собі робить лише адміністратора або пересічного громадського організатора, і тільки.

Поширений погляд між „реальними політиками“, що готуватися до політичної акції — це значить студіювати політичні теорії, економіку, фінанси, адміністрацію, історію — і все! Глибоко помилковий погляд, знов таки на ґрунті пануючого матеріалізму, який знає тільки матерію, техніку — не дух, не його велетенську роллю в житті. В наш матеріалістичний вік поняття політика стало ідентичне з поняттям спекулянта, хитрого калькулянта, спритного гандляра, іноді шахрая. Такий тип політика дуже поширений в нашій світі, і йому, власне цьому звиродженню провідної верстви в багатьох державах, треба приписати те, що вони впали або падуть легкою жертвою варвара завойовника. Такий політик спекулянт, політик гандляр міг задовольнитися знанням свого „фаху“ (адміністрація, фінанси і ін.), як для звичайного гандляра вистачає знання комерції. Але в період напр., Англії наполеонівських часів, Франції часів Людовика XIII або XIV („Трьох мушкетерів“ А. Дюма!), часів розквіту нашої гетьманщини XVII-XVIII вв. або старокнязівської України, коли члени провідної касты добиралися суворою селекцією, на провідних місцях не могли бути Жоліо Кюрі, Фукси, Ляскі, Лютимори, Гуси та їх протектори. В ті часи заняття політикою вимагало інших прикмет. А ці висоти повинна взяти собі за вказівку наша молодь, спрагнена політичної акції. Хто хоче бути політиком, членом провідної верстви свого народу, той не сміє обмежитися вивченням свого „фаху“, інтелекту. Він мусить школити ще й свою душу і свій дух. Мусить

вишлюкати в собі: мудрість політичну, мужність, шляхетність. Ту мудрість, якою колись відзначалася англійська аристократія: мудрість, якої вчили її за молодю, — цебто не знання законів і звичаїв конституції, але і одвічних законів тривання, міцності і упадку національних спільнот; мудрість, яку вони черпали з авторів античної Греції і Риму, всмоктуючи разом з нею державний геній старого Риму. Ту мудрість, якої вчили старшинський доріст в Києво-Могилянській Академії, яка сяє в Університетах Хмельницького або „Історії Русів”.

Один з аспектів поняття мудрости — це ясна політична ідея, прапор, під яким громадаються прибічники ідей. Ідея — не „програма”, не „тактика”, не „вміння лаявувати в передпокоях сильних того світу”, а щось інше. Ідея може вивести націю на шляхи великого історичного призначення, вона ж, якщо фальшива, може завести її на манівці. Трагічним прикладом фальшивої ідеології, що присипляла націю, була в нас драгоманівщина. Коли в момент революції 1917 року наш соціалістичний провід лив воду на революційну стихію, відвертав її, поки міг, від шляху війни з Московщиною на манівці вижебрування автономії, старався гасити національний „шовінізм”, і лише проти волі вступив на дорогу самостійної державности, — то причиною того був дух драгоманівства, яким молодь та соціалістична інтелігенція були перейняті: драгоманівством з його адорацією Росії, з інтернаціоналізмом, політикою малих діл, з відразою до „мілітаризму”. Причиною невдачі визвольних змагань була й друга ідеологія, яка опанувала мозки нашої молоді початків 20-го століття, — марксизм. Про неї з небуденним даром передбачливости писав далеко перед 1917 роком Іван Франко: „Дуже сумно, що на цю доктрину ловиться в значній мірі горячіша українська молодь. Соціал-демократизм стає ворожо як проти об'явів всякої самодіяльности та децентралізації, так само і проти національного українського руху і з того погляду являється для українства далеко більшим ворогом ніж самодержавіе... Соціал-демократизм краде душі, наповнює їх фальшивими і пустими доктринами і відвертає від праці на рідному ґрунті. Ось тим то і не диво, що свідоміші українці виступають проти цієї згубної доктрини, як можуть”.

Власне ця соціалістична доктрина загнала нашу інтелігенцію 1917 р. у bagno всеросійських політичних ідеалів, відірвала від ідеї власної державности, казала таврувати плямою „шовінізму” любов до своєї країни, „фанатизму” — гаряче прив'язання до своєї національної ідеї, тавром „мілітаризму” — бажання боротися за цю ідею з Росією. Соціалістична молодь опинилася спочатку в ролі підземної, потім справжньої провідної верстви нації, але своїм ідейним гермафродитством значно спричинилася до невдачі визвольних змагань. З цих двох негативних прикладів видно величезну ролу ідеологічного чинника в політичній боротьбі. Позитивну ж ролу того чинника можемо простежити в історії всіх визвольних національних рухів 19 віку, балканських слов'ян, Італії, Ірландії. Щоб така ідея мала формуючу ролу в країні, мусить вона, як казав Франко, власне виростати з потреб країни, її традицій історичних, бути „своею мудрістю”, „своею Правдою” (Шевченко). Далі — вона мусить мати аксіоматичний характер, характер незбитої правди.

В наші часи розладу і духової анархії з'явилися теорії про те, що наша думка не сміє бути однобічною,

що не можна на всі питання відповідати „так” або „ні”; що треба „узгіднювати суперечности”, бути „скептиком”, не „догматиком”, вміти „еволюціонувати” від однієї думки до іншої, або мати їх кілька нараз і т. п. Подібні теорії завжди, в моменти хаосу і катастроф, виривають у людей, які втомлені життям, не знають чого хочуть і готові бігти за модою. В наслідок цих теорій ввійшли в моду заячі стрибки в політиці; від націоналізму в нео-комунізм, від однієї ідеї до іншої. І ці стрибки їх адепти вихваляють як доказ життєвої гнучкості людської думки, яка, мовляв не „засклепилася” в своїх „забобонах”. Над тими їхніми аргументами можна було б застановитися, коли б ті стрибки від ідеології до ідеології по-рабському не пристосовувалися до того, яка ідеологія надавала тон в світово-політичній кон'юктурі.

У цих ливострибунів перехід від націоналізму до демократизму наступив не тоді, коли жили Гітлер і Муссоліні, а чомусь якраз по перемозі американської і європейської демократії... Але це між іншим. Очевидно треба мати очі широко отворені на світ, мати критичний змісл, але в житті, в житті нації — мусить бути певна кількість аксіом, незбитих правд, в яких не вільно сумніватися, які мають бути незмінними як для віруючого — Заповіді або „Вірую”. Такими аксіомами для кожного члена християнської нації мають бути: Бог, отчизна і власна честь. Вони мусять бути непохитними поняттями, що їх не сміє захитати ніякий прогресивний — явний, або замаскований адоратор Сходу. Треба і можна вивчати різні ідеології, політичні програми і т. п., але ці три аксіоми повинні залишитися непохитним фундаментом для молоді. Ці засадничі поняття мусять бути неподатними на ніякі впливи. За ці аксіоми мусить людина бути готова боротися ціною перемоги або смерті.

Ці аксіоми можуть коштувати нас втрату популярности, приятелів, становища, але їх не вільно залишати. Коли думка не зв'язана з фанатичним відданям їй, то це не переконання, а „погляд”, який міняється від чергового вітру так званої „громадської думки”. Людина з „поглядами” — це хитлива юрба. Тільки люди твердих переконань керують подіями та грають головну ролу в політиці. З них вербуються новатори, творці пробойових доктрин, що формують думки і життя нації, мученики, вожді, державні мужи і герої. Тільки за такими йде народ. Мати ці непохитні переконання, непохитні політичні концепції — одна з необхідних прикмет політика. Провід без цих аксіом, афірмованих безкомпромісово і фанатично, не провід, а його нарід піде за тими, хоч би й чужими, провідниками, які ці аксіоми мають, фанатично їх проголошують, вірять у них, незалежно навіть від змісту тих чи інших аксіом.

Отже хто бажає бути в політиці активним, повинен мати ідею, що прагне її здійснити, свою національну мудрість, яка базується на традиціях країни, на ідеях предків. Повинен шанувати підставові правди своєї землі і фанатично їх боронити, і знати, що цю правду здобується і зберігається від занепаду фанатичним, безоглядним відданям їй, не хитруванням, не шахрайством, а мілітарним духом і боротьбою. Це й є те, що називається відвагою, мужністю, друга по мудрості прикмета провідника, на якого повинен готуватися юнак, що цікавиться політикою. Третя прикмета політика, що її повинен плекати в собі юнак, що її плекали в юнацтві всі гідні тієї назви провідні верстви,

— це шляхетність душ, характерність. В занепалих країнах модерного світу на ці прикмети провідної верстви не звертається ніякої уваги. Зпенетровані ментеками, зайдами з далеких країн Сходу, правлячі еліти сучасної Європи, стражили, наприклад, свій національний характер, характерність особиста ціниться в них невисоко, як і поняття престижу, національної чести або патріотизму і права. Цей „дух часу” відбивається і на нашій політиці. Вступ у члени партії дає партійний квиток, словесне признання партійної програми за „найкращу”. Не звертається зовсім уваги на те, що з себе уявляє член даної партії чи еліти щодо його особистих вартостей, характерности, порядности, ідейности, чесности і т. п. Партія має запровадити такі й такі закони, щоб знищити нелад і зло і довести до „щастя і добробуту” нарід. Але не питається, чи члени поконали це зло в своєму серці? Чи в їх жилах — казав Шевченко — гнила сукровата, чи чиста кров шляхетних провідників нації, не здібних на підлоту, на зраду, на підкуп, на свинство, що горять безкорисною любов'ю до ідеї, до своєї землі? Коротко кажучи ні ті, що тепер заходжуються готувати юнацтво на ролі провідників, або вишколювати їх до цієї ролі ні ті, що творять партії й об'єднання чи „репрезентації”, не думають про виховання серед молоді душі, волі, характеру майбутніх провідників. Думають напхати лише її мозок певним знанням, часто суперечним в собі думками, навчити певних організаційних навичок і все! Не було так в давніші часи, в часи, коли європейські народи не впали жертвою варварського наїзду, бо не жили в страху перед ним. В ті часи і в старій Україні, і в старій Англії, і в старій Елладі в політичному вихованню юнацтва першу роллю грало формування його характеру, людини шляхетної, з високо розвиненим почуттям чести, лояльної, тверлої в обороні своїх переконань і своєї країни. — „джентельмена”, як казали в Англії, „козака”, як казали в Україні, людину особливої вищої породи моральної, з чистою „кров'ю”, з „благородними кістками” — казав Шевченко з крилами за плечима, як Галайда, який обернувшись в козака, отряс зі себе розум із старим ім'ям, всі рабські прикмети „хамового сина”. який вмів тільки нагинатися і слухати чужих наказів. В старій Елладі справа виховання юнацтва провідної верстви підлягала суворим законам. Його виховували „однобічно”, до нього не сміли мати доступу ні література, яка осмішувала богів і героїв, ні м'ясні мелодії, які розніжували душу. Та молодь мусіла виростати з загартованим тілом і душею в пошані до своєї землі, її традицій, в алоратії всього величного, навчитися бути панамі дрібних слабостей людської природи, плекати чесноти характеру аскета, вояка і вождя.

В наші часи ті погляди вважається або за шкідливу ересь, або за порожню балаканину. Мені і моїм думкам в цій справі закидають „крайність” і „невміння” як слід збагнути українську, хліборобську душу, закидають претенсії виховати лише один тип людини, небажання рахуватись з тим, що душа нашого народу побіч боротьбизму виявляє й ліризм, що його теж треба плекати і не змішувати його з сентименталізмом, що треба вміти „узгіднювати протиріччя” і т. п. На це відповім, що я не говорю про хліборобів, а про тих, з яких має витворитися правляча еліта нації в державі чи в боротьбі. Ця верства має особливі, твердіші, важчі завдання, отже, як її знання має перевищати знання пересічного хлібороба чи інтелігента, так і її мораль і характер. Наша давнина приймала це як аксіому. Во-

О. ВЛИЗЬКО

КРОВИ Б, КРОВИ І СИЛИ...

Крови б, крові і сили відерцем
Святогором понести до мас!..
Якби можна помножити серце,
Я помножив би тисячу раз!
І роздав би, роздав би, роздав би,
Як проміння моєї снаги,
Так, щоб світ загорівся, і став би,
І розбив би свої береги!

ЗА ВСІХ СКАЖУ

З високих веж ми дивимось на світ, —
Далекі зорі ловимо руками!..
Сміються веррики з блакитних віт,
І квіти сонячні вкривають пелюстками...
І ми ростем! На кльомбах днів і літ
Ростем за хмар чудними пагонцями,
Поки печаль не стане древній міт
І, мов би дим, не щезне за віками!

на, власне витворила тип козака, який мав бути „козак, а не мугир” (Котляревський). Козак, а не „грецько-сій”, „лицар”, а не „плебей” (Шевченко). Слабості пересічної людини повинні бути йому чужі, він не повинен був „узгіднювати” своєї лицарської вдачі з вдачою „винників, броварників, полежайів чи периноспалів” (Гоголь). Він не знав поблажливого відношення посполитого до слабостей людських, в поході не пив, а хто напився, того скидали в море. За крадіж багатих на смерть. Богові несли не п'ятака, а життя. Від милої дорожче була честь. Чужий їм був „ліризм”: коли співали, то співали козацьких пісень (дивись про це в „Енеїді” і в „Микиті Галайді”), не хліборобські, не пісні кохання співали, які особистими болями чи радощами розніжували душу, а думи, що кріпили їх і підносили до величини справ. Мало було ліризму в Гонти, у Тараса Бульби, у Богуна. Провідна верства має свої окремі завдання, іншу душу мусять мати ті, хто ті завдання мають виконувати, готуватися, гартуватися до цього діла. Це ідеал не для всіх, тільки для них, „Могій вмістити, да вмістити”. Але без виховання в цьому дусі нема справжньої еліти народу. Еміграційна молодь може вибрати різні дороги. Може пірнути в приватне життя, особливо, роблячи собі кар'єру, де зможе. Хто схоче — зробить це. Але все ж знайеться багато таких, яких дума про їхню країну в ярмі не покидатиме. Така молодь повинна поважно поставитися до свого вишколення для цієї ролі, яку їй доведеться взяти на себе в політиці, в будівництві чи в революції. Вона повинна знати, що до ролі еліти молодь не готується „контестами краси” і балями, чи вибором „королевих” і кчяжних”. Така молодь повинна знати, що має перед собою страшного противника до поконання, якого повинна перевищити ідейністю, завзяттям, волею і характером. Така молодь повинна знати, що стоїть перед великим завданням. А великі справи доконують не малі, а великі люди. Для тих, що бездумно балакають про „народ”, який „вирішить все”, і про інтелігенцію, всяку, яка б вона не була, що об'єднавши поведе націю в землю обіцяну, — пригадую слова кардинала Тіссера на святі в пам'ять Харківського СУМ'у, виголошені ним у Монреалі: „без еліти нема нації”. А від еліти вимагається чогось іншого, інших прикмет духа, іншого розуму і характеру, ніж від кандидатів на диригентів хору, директора кооперативи чи „Пресвіти” або секретаря тієї чи іншої політичної партії. Країна пора подумати нашій молоді над цим.

Г. ВАЩЕНКО

Завдання національного виховання української молоді

В житті людини діють дві основні сили: з одного боку стихія, природні інстинкти, пристрасті, неусвідомлені впливи оточення, з другого розум і воля, як здібність свідомо ставити перед собою завдання і здійснювати їх. Не може бути такого стану, щоб діяла лише одна з названих вище сил. Але більша чи менша роль кожної з них залежить від рівня розвитку людини. Чим культурніша людина — чим на вищому інтелектуальному рівні стоїть вона, тим більшу роль в її житті мають розум і воля і навпаки.

Те саме треба сказати і про збірну особистість, про народ. Його життя частково обумовлюється стихійними силами, а частково розумом і волею. І так само, як в житті окремої людини, роль цих двох сил залежить від культурного рівня національної свідомости народу. Є народи, що стоять на низькому рівні культури і не мають розвинутої національної свідомости. Вони ще не піднесли на такий рівень, щоб їх можна було назвати націями в стисломому розумінні цього слова. Вони ще не усвідомили свого історичного покликання і фактично являють собою, так би мовити, людський конгломерат, що є нацією лише в потенції.

В житті політичному і культурному такі народи не є суб'єктами, що творять своє національне життя, а лише об'єктами, що їх використовують інші народи. В такому стані перебувають напр.: тубільці Африки, Австралії, полінезійці та інші.

Але в стані об'єкту історії, а не її суб'єкту, може бути й висококультурний нарід, що через несприятливі історичні умови був поневолений якимсь іншим народом. В такому стані, напр. перебували старовинні греки, коли їх поневолив Рим. Грецький нарід стратив тоді свою власну політичну волю. Він примушений був виконати волю своїх переможців, що використовували його матеріальні, а особливо духові сили.

В такому стані перебуває вже триста років і український нарід. Ввесь цей час він примушений бути лише об'єктом історії, підлягаючи своїм поневолювачам. Який згубний цей стан для нашого народу, свідчить наше минуле й сучасне. Всіма природними багатствами нашого краю розпоряджаємось не ми, а наші поневолювачі. Вони ж експлуатують на свою користь і духові та фізичні сили нашого народу. Живучи на землях з найкращою в світі чорноземлею, наш нарід часто голодує, бо мусить годувати чужинців; будучи одною із здібніших націй, ми примушені віддавати свої розумові сили на побудову чужої культури. Але цього мало. З самого початку свого поневолення наш нарід ніс і несе величезні жертви людьми. Скільки загинуло наших людей за часи Петра Кривоного, а скільки загинуло їх за часи большевицького поневолення!? І дивно! Світ про всі ці жертви майже не знає. Про те, що десь у Чехії німці знищили якесь село, або в Катині большевики розстріляли десять тисяч поляків без суду, кричать і пишуть в Європі і в Америці. А про те, що в Україні в 1932 та 33 році большевики навмисно винищили голодом 8 мільйонів населен-

ня; про те, що мільйони українців гинуть по концтаборах, що мільйони їх насильно переселено в Сибір і Казахстан, — про все це світ мовчить. Навіть імени „Україна“ більшість народів світу не знає. Ми для них росіяни або поляки. Узнали про нас лише в останній час і то виключно завдячуючи героїчній УПА. Українські повстанці не тільки на словах, а й на ділі заявили, що наш нарід не хоче більше терпіти рабства: він хоче бути господарем у своїй хаті. Це для нас українців і для інших народів має велике повчальне значення. Ніхто не стане шанувати людини, коли вона сама не буде шанувати себе. Так само ніхто не буде шанувати народу, що терпить рабство і не хоче боротися за свою волю. Цієї лекції не мусить забувати український нарід. В першу чергу він мусить подбати про розвиток національної свідомости у своєї молоді. У виховний процес входять загальнолюдські, національні та індивідуальні завдання. Загальнолюдські завдання розкриті в Новому Заповіті і в творах кращих європейських педагогів; індивідуальні завдання випливають з природних властивостей кожної молодої людини та її здібностей; національні завдання диктує нам минуле і сучасне народу. Всі ці завдання органічно зв'язані одно з другим. Людину не можна визнати за виховану, коли вона будучи фізично здоровою, і розумово розвинутою, використовує свої здібності і знання лише в своїх особистих інтересах і забуває про свій нарід. Так само ми не можемо визнавати за цілком виховану людину й того, хто, хоч любить свій нарід, але з сліпою ворожнечею та призириством ставиться до інших народів, незалежно від того, хто ці народи і яка їх історія.

Але життя кожного народу складається так, що в певних історичних умовах він мусить наголошувати на одному з названих вище виховних завдань. Для прикладу візьмемо англійців. Це старий державний нарід, що вже більше тисячі років живе своїм національним життям; населення Англії переважно має високу національну свідомість і бере активну участь в політичному житті своєї країни. В недавньому минулому хитобою англійців було те, що вони з погордою ставились до інших народів і дивились на себе, як на природних володарів світу. Наголошувати на національне виховання англійцям не має сенсу. В іншому стані перебуває український нарід. Як сказано вище, він не має своєї держави і через це дуже терпить і матеріально і морально. Національна свідомість значної частини нашого населення ще не піднеслась до належного рівня. Багато українців ще не усвідомило чітко своєї національної окремішности. Навіть частина нашої інтелігенції перебуває під таким великим впливом поневолювачів, що не вважаючи на такі криваві жертви, до яких спричинились ці народи, вони всетаки прагнуть до єдності з ними, цебто фактично прагнуть до того, щоб і далі продовжувався стан поневолення нашого народу. Тому в сучасний історичний момент і в найближчу майбутність національне виховання молоді є найважливішим завданням нашого народу.

Малоросійство
політичне
чи національне

Це в першу чергу означає, що в нашій молоді треба виховувати свідомість своєї національної окремішності, себто, свого національного „я”. Кожен українець мусить бути свідомим того, що він є член великої нації, яка своїми фізичними та психічними властивостями відрізняється від інших народів і має своє національне покликання.

Свій нарід українець мусить любити так, як діти люблять своїх батьків: любити його традиції, свою рідну мову, свою пісню, звичаї, любити природу, серед якої він живе, його культуру. Любов до свого народу не мусить бути сліпою. В психології кожного народу, в його традиціях і звичаях є риси позитивні і негативні. Наприклад, в психології кожного українця позитивними є великі здібності до науки і мистецтва, свідомість своєї гідності, статева стриманість, наполегливість у праці, і хоробрість в бою; негативними — індивідуалізм, що іноді науває хоробливих форм відокремленості, нахил до розорату, партія ворожнеча і таке інше. Зрозуміло, що перші, це то, позитивні риси українець мусить плекати, а з рисами негативними боротись. Те саме треба сказати і про традиції. Без традицій властиво нема нації, бо саме вони зв'язують сучасні покоління народу з поколіннями минулими. Але вартість традицій українського народу різна. Ми маємо добрі традиції в галузі релігії і моралі, побуту і звичаях, родинних відносинах і таке інше. Цими традиціями українець має певне право пишатися. Але серед наших традицій є й дещо негативного. Ось один з прикладів. Ще наш старовинний літописець писав: „Русі веселі єсть пити, не можемо без того бути”. Ця риса залишилась у нас і до останніх часів. Що-правда вона не набула у нас таких потворних форм, як напр. у росіян, але все ж таки не можна бути визнана за позитивну і з нею слід боротись.

А про те і негативні риси свого народу не мусить послаблювати любови до нього. Добрі діти люблять своїх батьків такими, якими вони є. Так само хиби дитячої вдачі і помилки дітей не знижують любови до них батьків. Подібно до цього любов до свого народу не може зменшуватись від того, що він має ті чи ті хиби. Це мій нарід, я плоть від плоті і кров від крові, його і тому мушу любити його. З цього погляду прикладом для нас має бути Шевченко. Рідко хто так, як він, розумів хиби нашого народу, рідко хто так різко і з таким гнівом бичував їх, і рідко хто любив так Україну, як Шевченко. Він нагадає нам пророка Єремію, плачі якого повні великого обурення проти Ізраїля, а разом з тим і палкої любови до нього.

Справжня любов не обмежується словами: вона вимагає діла. Діяльною мусить бути і любов українця до своєї Батьківщини. Благо і щастя Батьківщини мусить бути метою його життя. Йі він має віддати всі свої сили. В сучасних історичних умовах це перш за все наполеглива боротьба за самостійну Українську державу. Українець має берегти честь свого народу і захищати її перед своїми і чужими, не робити нічого, що знизило б її у поглядах чужинців. А коли б обставини склались так, що треба б було із зброєю в руках боротися за свій рідний край, то українець не мусить боятися смерті, а сміло йти в бій з ворогами свого народу. Прикладів такої любови можна багато знайти в історії України. Це — Святослав Хоробрий, Мстислав, Володимир Мономах, Ігор — князь Новгород Сіверський, численні лицарі запорозькі, козаки й селя-

ни часів Богдана Хмельницького, що не боялися ні смерті, ні жорстоких тортур, завзято боролись за волю свого народу. Нарешті, високим прикладом для української молоді можуть бути вояки УПА, що своїм завзяттям і хоробрістю заслужили визнання цілого світу. Але це зовсім не означає, що українець в боротьбі за Батьківщину може без потреби ризикувати своїм життям. Справжній патріот не тільки гідно вмирає за Батьківщину, але самовіддано працює для неї мірою своїх сил і здібностей.

Постає питання: чи не означає це зречення особистого щастя? Суб'єктивно це так, але об'єктивно це зовсім інакше. Ще славетний український педагог Константин Ушинський писав: „Коли хочеш, щоб дитина в майбутньому була щаслива, не виховуй її для щастя”. Це, з першого погляду парадоксальне твердження, має глибокий сенс. Коли людина метою свого життя ставить особисте щастя, психіка її звужується, вона стає егоцентриком і з особливою чутливістю ставиться до всього, що стосується її особи, забуваючи про інших. Така перечучленість спричиняється до того, що людина дуже тяжко зносить найменші невдачі, а егоцентризм, що часто переходить в егоїзм викликає вороже ставлення до людини з боку інших, і це ще збільшує неприємні переживання її. Навпаки, коли людина, що метою свого життя ставить здійснення якоїсь високої ідеї, як напр. служба Батьківщині, науці або мистецтву, і має на увазі не особисті вигоди або особисту славу, — вона звичайно живе повним, змістовим життям, часто має моральне задоволення, і з мужністю зносить всякі невдачі. Мученики перших віків християнства навіть з радістю зустрічали смерть. Святий Ігнатій Богоносець, ідучи до Риму на страту, писав з дороги листи, повні релігійного ентузіазму і величного спокою. Мужньо, без страху вмирали наші козаки в 16-17 сторіччі, борючись за Україну. Так само мужньо вмирають і вояки УПА.

Але справа не йде тільки про смерть, а й про життя. Людина, що всю себе віддала служінню якійсь ідеї, часто переживає радість, що зовсім невластиві егоцентрику.

Любов до Батьківщини може мати різні форми. Вона може бути вузькою і супроводитись ворожнечою і ненавистю до всіх інших народів, навіть до тих, що не зробили жодного зла Батьківщині; вона може виявлятися в прагненню підкорювати собі інші народи та їх експлуатувати. Це є шовінізм, що часто призводить до збройної боротьби між народами і спричиняється до руйнації культури. Але можна любити свою Батьківщину і в той же час ставитись з пошаною до інших народів, шанувати їхню національну гідність і мирно співпрацювати з ними.

Український нарід протягом віків зазнав важкий гніт чужинецької неволі і тому в більшості українцям невластивий шовінізм. Навпаки, українці співчують іншим поневоленим народам і охоче допомагають їм у їх боротьбі за волю. Найкращим доказом того є спілка народів антибольшевицького блоку, створена з ініціативи українських діячів. Отже ті, що обвинувачують українських борців за волю Батьківщини в шовінізмі, тоталітаризмі і в фашизмі, або не розуміють елементарних речей, або діють під впливом партійної злоби.

Є ще одна нездорова форма патріотизму. Це вузький місцевий або, як дехто каже, загумінковий патріотизм. Виявляється він в тому, що людина не тільки

любить місцевість, в якій вона народилася і виросла, а ставиться з призириством і навіть з ворожнечею до своїх земляків, що походять з якихось інших місцевостей. Такий патріотизм трапляється майже у всіх народів. Наприклад, значна частина баварців недолюблює прусаків і міцно тримається свого діалекту, одяжі, звичаїв і т. д. Така любов має свої цілком виправдані психологічні підстави. Людина звикається з тим, чим вона жила від самого дитинства. Але, коли така любов доходить до заперечення загально-національних інтересів і набуває форм місцевого егоїзму, вона загрожує єдності народу і відбивається шкідливо на його культурному і політичному житті.

Така форма місцевого патріотизму властива і значній частині українців. Це передовсім ворожнеча між „сходом” і „заходом”. Історія України склалася так, що частина її населення довгий час перебувала під Московією, а частина під Польщею. Цілком зрозуміло, що життя в різних політичних і культурних умовах не могло не відбитися на мові, звичаях і навіть психології населення західної і східної України. Крім того, на психологію, світогляд, побут і звичаї українців дуже великий вплив мало перебування під союською владою. Щоправда, слід зазначити, що український наріз виявив великий опір большевицьким впливам, значно більший, ніж його виявляли і виявляють інші народи. А все ж таки, коли взяти до уваги страшний тоталітарний режим советів, ми не можемо заперечити його впливу на українців. Але і тут є безперечна різниця між українцями Сходу і Заходу. До останньої війни союська влада на Наддніпрянщині тривала 23 роки, а в Галичині лише 2 роки.

Нарешті, слід взяти до уваги і різницю віровизнань.

Все це створює ґрунт для недовір'я, що іноді переходить у ворожнечу. Люди національно свідомі борються з такими настроями, віддаючи собі справу в тому, що в єдності сила, особливо в такий критичний момент, що його переживає тепер наш наріз. Навпаки, люди національно мало свідомі, або такі, для яких на першому місці стоять власні амбіції, або вузькі партійні інтереси, роздувають цю ворожнечу.

Так, деякі наддніпрянці називають галичан „поляками”, „панками”, обвинувачують їх в матеріалізмі і меркантильності. Галичани називають наддніпрянців „руськими”, „москалями”, „большевиками”, „советами”. Особливо гостру форму така ворожнеча набула в українській емігрантській пресі. І дивним є те, що люди, які вдають себе за українських патріотів, з особливою настирливістю загострюють відношення між „сходом” і „заходом”. Таку ворожнечу дуже вміло використовують вороги українського народу, що мають вже велику й досконалу практику в сійній ненависті всередині народів, дотримуючись старого правила: „поді-

лай і володіть”. Своїх агентів вони мають скрізь. Де тільки існує більша чи менша група українців, там вже неодмінно є й агенти. Наприклад, в Каракасі оселилась якась сотня українців, а до нас доходять відомості, що й там діє союська агентура.

Нарешті слід згадати ще про партійну боротьбу, що психологічно має багато спільного з місцевим патріотизмом і не менше, ніж він, роз'єднує українців. Існування різних політичних партій є властивістю демократичного ладу державного політичного життя. Але у народів, що мають здавна свої держави і політично вироблені, партійна боротьба звичайно не переходить певних меж, бо люди звикли поважати погляди один одного. А в такі моменти, коли історичні обставини вимагають від народу єдності, партійна боротьба забувається, і наріз виступає як єдина цілість. Такий характер політичного життя має між іншим Англія, де у вирішальні моменти спільно виступають консервативні і ліберальні партії.

Інший характер має партійна боротьба серед українців, особливо на еміграції. Тут вона часто переходить всякі межі. Деякі українські газети переповнені всякими інсинуаціями на своїх же братів-українців; дрібні події таборового життя іноді роздуваються у великі злочини, дуже часто газетні дописи мають характер доносів. Не можна припускати, щоб ці люди не знали, яку шкоду вони роблять українському народові своїми інсинуаціями. Взагалі створюється враження, що для цих людей головними ворогами є не большевики, від яких вони втікали, а свої брати-українці. Але всіх перевищив „вождь” однієї партії, що кинув на адресу своїх політичних супротивників: „Ми будемо безпощадні... ми вас знищимо!” ...Українське суспільство поставилось до цього вигуку, як до вибрику нестриманої, некультурної людини. Але справа далеко серйозніша, ніж це декому здається. Знайшлися гарячі голови, що вже плянують реалізацію цього вигуку. Як ми довідуємося з преси, твориться якась військова організація, що ставить своїм завданням нищити не поневолювачів українського народу, а своїх же українців, що не подобаються „вождеві”.

Уяв'м тепер собі таку ситуацію, коли українському народові доведеться вступити в рішучий бій з ворогом, і тут заздалегідь зорганізована група злочинців почне нищити тих, що борються за волю українського народу. Що з того може вийти? Про це загрозливе явище мусить пам'ятати наша молодь. Любов до батьківщини мусить підказати їй, що одно з найважливіших завдань її — це плекання ідеї соборності і єдності українського народу, плекання не лише на словах, а на ділі. Треба засипати всякі „Збручі”, бо в єдності сила.

Стоячи на ґрунті християнської моралі і глибокого українського традиціоналізму, СУМ є середовищем, в якому куються сталеві характери, що змогли б стати на зміну своїм батькам та були б безмежно віддані українській самостійницькій ідеї, дотримуючись гасла: „Бог і Україна”.

(З програми СУМ'у)

ПРОФ. В. ГРИШКО

Україна – синтеза Заходу і Сходу

Містимо цю статтю порядком обговорення. Ред.

З приводу цієї теми українці списали не мало паперу. Однак, рідко коли доводилося натрапляти на правильні думки й дефініції в цьому важливому питанні. На жаль, треба визнати, що в цій ділянці подано більше злого, аніж доброго.

Назагал проблему спрощується та втискується Україну, як географічне поняття, між Заходом і Сходом, а звідси робляться логічні висновки, що є однобічні і в основі хибні.

А втім на Україну, як поняття, складаються чинники не географічної, а передусім духової природи.

І ось, якщо Україну розглядати, як одіичений в віках минулого потенціал духовости і супроти того підбирати відповідну інтегральну формулу, то на таку найбільше надається адекватна формула, винайдена В. Липинським: Україна — синтеза Заходу і Сходу.

Дорогою спрощення пішов і автор праці „Підстави нашого відродження” проф. Мазепа. Для нього Схід є передусім Московщина, тому, на його погляд, Липинський в минулому вже тримався ніби традиційної орієнтації України на Москву, і в майбутньому єдиним виходом для України бачив союз з Московщиною.

А втім, для Липинського суть справи лежить де інде, чого автор „Підстав нашого відродження” не збагнув, чи не хотів збагнути, бо йому йшло перш за все про легку публіцистичну перемогу над Липинським.

Однак, легкими кавалерійськими насками не взяти духової фортеці Липинського.

Липинський трактував Україну, як синтезу Заходу і Сходу ще на той час, коли на Сході не існувала Московщина, коли на місці Москви була ще біла пляма.

Україна, як цілком зформована суверенна держава, заіснувала на якихось пів тисячі років раніше за московську, перебрала елементи світової загальної і духової культури від Заходу і Сходу тоді, коли Москва була ще ембріоном, зростаючим на монголофінській духовості і ледве звільнялася від тих впливів.

Русь-Україна жила у культурних і династичних зв'язках з найсильнішими державними формаціями того часу і користувалася пошаною серед великих народів тодішнього світу та являла не абиякий потенціал державної потужности.

Вся дальша історія України є одвічним спротивом Москві, що стала перманентною антитезою України, запереченням її. Значною мірою історія Москві була звернена проти України, була втіленням негачії її.

Ще український період державности, знаний під назвою Київської Русі, стояв головно у сфері впливів II Риму-Візантії. Пізніший період української державности в Галицько-Волинській Русі та моменти перебування нашого народу в складі Вел. Литовсько-Руського Князівства і Польщі припали на пограниччя виразних впливів відреставрованого I-го і ослабленого II Риму.

Україна в минулому все становила самотній оригінальний терен схрещування впливів I і II Риму, конкретніше культури західно-римської і східно-геленістичної — Заходу і Сходу, розуміючи під Сходом не лише Візантію, але й перську та малоазійську культу-

ру. Ця засаднича характеристика є генеральною не тільки для згадуваних періодів історії України. З властивостями згаданої характеристики Україна вросла в козацько-гетьманський період свого існування і зберегла істоту їх в новіших часах.

Тепер є намагання, в цілях відмежування від Москви, залучити Україну тільки до Заходу, чим, безперечно, кривдиться історичну правду та викривлюється історичний процес, бо ігнорується фаза первісного становлення України, яка є головно в'язана зі Сходом, зокрема Візантією — цим II Римом. Найбільш маркантні елементи складного поняття „Україна” — культура, церква, державність — виростили з II Риму, гармонійно зацпелюючи місцеву самотність та переплітаючися з потужними впливами I Риму-Заходу.

Нині існують і досить поважні намагання трактувати Україну, як терен гри вікових впливів Заходу і Сходу, розуміючи під Сходом саме претендентку на „II Рим” — Московію, що й становить трагічну помилку. Московія, як державно-політичний та ідеологічно-релігійний комплекс, постала на Північному Сході Європи тоді, як Україна-Русь уже становила систему Заходу і Сходу та в віках рецептувала і одіичила елементи їх духовости, оформилась та представляла знаний у світі потужний повновартісний державно-політичний та ідеологічно-релігійний організм, в'яжучи, як помостом, Захід і Схід через Південний Схід Європи.

Думати, що від Хмельницького наступила для України, як комплексу духовости, нова ера — покладено початок синтезі Заходу з східною Московію і що увесь подальший період українського буття був виповненням тої синтези — значить занехати об'єктивний історичний процес. Ось таке хибне розуміння справи несовісно накидається і Липинському з боку творця „Підстави нашого відродження”.

Хто ж як не Липинський віддав своє стружене життя на роз'яснення однодумцям автора „Підстави нашого відродження” істини, за якою істота і гієрархія вартостей, що віками складаючись, узмістовили поняття „Україна”, не могли зникнути чи розчинитись в безбережному морі північно-східної Москві відразу, тільки з причини формально-укладеної Переяславської умови. Хто ж як не Липинський доводив, що вартості, які склалися раніше на самотність і відокремленість ества України від Москві, і тоді і пізніше діяли з повною, притаманною їм, силою, що ні про яку синтезу з Московію не було і не могло бути мови. Саме Липинський навчав, що Україна, як синтеза I і II Риму і від Переяславської умови, лишилася сама собою, що зверхник духових вартостей України — тодішній митрополит Косів і значна частина української шляхетсько-козацької верстви виявили рішучий спротив Москві. Саме Липинський доказував, що пізніша гадяцька умова за Виговського усім своїм вістрям була скерована проти Москви і що неославлена ще українцями, але слава своїм непроминальним значінням конотопська перемога Виговського над Московію, є чи не найблискучішим аргументом активного спротиву Москві.

Саме Липинський майстерно довів, що ініціатор

Переяславської умови — Хмельницький уникає на шляхах затіснення зв'язків з Заходом.

Чин Мазепи, скерований на розрив з Московою, викликає признання і захоплення багатьох поколінь цілого патріотичного українства. Пізніші історичні події — знесення Гетьманщини, зруйнування запорозької Січі — є свідками не синтези з Московою, лише вічної боротьби з нею, починаючи від батька Андрія Боголюбського. Часи відродження, в'язані з іменем Котляревського, Шевченка, визвольні змагання 20 рр. як і наша нинішня визвольна акція, все сповнені рішучого спротиву Москві. Зорганізовані Московою в останні десятиліття безоглядні нищення української інтелігенції, українського духівництва, основи національного хребта — продукуючого селянства, під шильдом ліквідації куркуля як кляси, вимордування українського населення штучно зорганізованим голодом, що зложило на вівтар московського Молоха щонайменше 7 мільйонів жертв, нелюдське сатанічно-демонічне трактування „Вінницьких могил” по широких просторах України — це все історичні свідки вічної ненависти, перманентного заперечення України Московою.

Звідси погляди, що сьогоденне (східне) українство є якогось рода амальгамою нестертих слідів „співжиття” з Московою, як і концепція, що Україна є синтезою Заходу і Сходу Москви, є тяжкою кривою історичної правди. Така концепція є однобока, бо виходить тільки з географічного поняття України, занедбуючи історичний фактор, як і духовий потенціал України, психологічну субстанцію її, як основу існування окремих етнічних груп.

Інтегральна формула: „Україна — синтеза Заходу і

Сходу” жадною мірою не лучить України з Московою, противно — тісно єднає її з I і II Римом, з яких вистаючи, вона духово оформилась у віках і серед широкого світу розкорінила своє славне ім'я, спочатку як Русь-Україна.

Не вина Липинського, що автори „Підстав нашого відродження” активно працюють над відібранням нашого імени, над унеславленням його в минулому, за суджуючи періоди Київської державності, Волинсько-Галицької і Литовсько-Руської.

Для цих авторів там не існує українських державницьких традицій. Вони чомусь тоном побідника запитують: „Деж тут ті традиції, де той „окриляючий” дух (І. Мазепа: Підстави нашого відродження, част. II ст. 26)”.

Для них державницька традиція, українська ідея починається тільки від Хмельницького, вони за мотто своїх „праць” виписують невдалий вираз М. Грушевського: „Від Хмельницького веде свій початок нове українське життя”.

Саме з цими авторами і боровся Липинський, доводячи їм, що Україна склалася якраз в добах, які відкидаються ними. Тому він висунув свою клясичну інтегральну формулу: Україна — синтеза Заходу і Сходу. Ця формула має зміст той, який вкладає у неї Липинський. За цей зміст стоятимуть молоді державницькі сили, що шукують на правду „окриляючого духа”, щоб міцно стати ногами на глибокий національний ґрунт в боротьбі за відновлення Української Держави, щоб на старих традиціях розбудувати нові шляхи до осягнення свого ідеалу.

М. ШУЛЬГА

Ідея нації і діалектично-матеріалістичний світогляд

Відомо, що К. Маркс і Ф. Енгельс творили діалектично-матеріалістичний світогляд для того, щоб з його допомогою перебудувати світ. Це завдання К. Маркс недвозначно підкреслив в одній із своїх тез про Л. Фюрбаха, де він пише, що „Філософи лише по різному пояснили світ, але справа полягає в тому, щоб змінити його” (Маркс і Енгельс, т. IV, ст. 591).

Кинувши гасло: „Діалектичний матеріалізм є світоглядом марксісько-ленінської партії” (Історія ВКП (б), рос. вид. стор. 99) послідовники та „збагачувачі” марксизму — В. Ленін та Й. Сталін — заходилися перебудовувати світ на основі цього світогляду, зробивши його зброєю в своїх руках.

Щож являє собою діалектичний матеріалізм — світогляд марксісько-ленінської партії?

„Він зветься діалектичним матеріалізмом тому, що його підхід до явищ природи, його метода пізнання цих явищ є діалектичною, а його з'ясування явищ природи, його розуміння явищ природи, його теорія — матеріалістична. Історичний матеріалізм є поширення засад діалектичного матеріалізму на вивчення життя суспільства, застосування засад діалектичного матеріалізму до явищ в житті суспільства, до вивчення суспільства, до вивчення історії суспільства”. (Історія ВКП(б), ст. 99-100).

Згідно з основними засадами діалектично-матеріалістичного світогляду, рушійною силою розвитку природи і суспільства є єдність і боротьба протилежностей. З другого боку — як у житті природи, так і в житті суспільства, матеріальне є творцем духа, творцем духовости.

В житті і розвитку суспільства закон єдності й боротьби протилежностей діє в спосіб добування засобів до життя, продукування матеріальних благ. Зовнішнім виявом цього закону єдності й боротьби протилежностей є боротьба основних кляс суспільства. „...З часів розкладу (занепаду) первісного общинного землеволодіння вся історія була історією клясової боротьби, боротьби поміж експлуатованими” (Передмова Енгельса до німецького видання „Маніфесту”).

Діалектично-матеріалістичний світогляд вчить, що основні кляси капіталістичного суспільства — це кляса капіталістів і кляса пролетаріату. Єдність цих кляс полягає в тому, що вони посідають протилежне становище в процесі продукції і розподілу випродукованих товарів. Протилежне становище цих кляс в процесі продукції і розподілу випродукованих товарів обумовлює протилежне їх соціальне і політичне становище в суспільстві, тобто — утворює для цих кляс спеціальне для кожної „клясове буття” в капіталістичному

суспільстві, а „класове буття” формує „класову свідомість”.

Класово свідомий пролетаріат, за вченням Енгельса й Маркса, усвідомлює не тільки свої класові інтереси, а й те, що ці інтереси переростають власні класові межі й набувають загально-людського значення. Тому пролетаріат бореться не за свої класові інтереси в капіталістичному суспільстві, а проти капіталістичного суспільства в цілому, за здійснення комуністичного суспільства у всьому світі. „Тепер ця боротьба досягнула ступня, на якому експлуатована й пригноблена класа (пролетаріат) не може вже звільнитись від класи експлуататорів і пригнобловачів (буржуазії), не звільняючи рівночасно всього суспільства назавжди від експлуатації, гноблення і класової боротьби”... (Передмова Енгельса до нім. видання „Маніфесту”).

Як бачимо, діалектичний матеріалізм послідовно веде до встановлення світового комунізму.

Перетворення пролетаріатом класового капіталістичного суспільства шляхом пролетарської революції, пролетарської держави на чолі з комуністичною партією, що здійснює диктатуру пролетаріату, проходить в такому напрямку:

1. Замість приватної власності утворюється усупільнена власність на засоби продукції.
2. Замість класового суспільства утворюється загально-людське комуністичне суспільство.
3. Замість суспільства, поділеного на окремі національні держави з кордонами поміж ними, постає бездержавне **інтернаціональне** суспільство всього людства.
4. Замість теїстичного суспільства — атеїстичне.

Отже, діалектично-матеріалістичний світогляд в засаді цілковито виключає ідею нації. Творці його, „збагачувачі” й ті ортодоксальні послідовники, що сприйняли діалектично-матеріалістичний світогляд з його комуністичною ідеологією та диктатурою пролетаріату з її державно-політичною системою — засобом до здійснення комуністичних ідей — є інтернаціоналісти й **непримиренні вороги ідеї нації**. Грунтом, чи підвалиною їхнього інтернаціоналізму є класові інтереси пролетаріату, що виходять за національні й державні межі, руйнують нації і держави в ім'я інтернаціонального суспільства.

Тим часом послідовники діалектично-матеріалістичного світогляду називають себе єдиними борцями за національне звільнення народів і націй. Вони виступили проти того, щоб принцип „самовизначення націй” охоплював лише культурні національності Європи та зводився до права націй на автономію, а Сталін виступив навіть за „право гноблених народів, залежних країн і колоній на повне відокремлення, як право націй на самостійне державне існування. („Питання ленінізму” ст. 45-46).

Але в тій же книзі Сталін далі заявляє: „Бувають випадки, коли національні рухи окремих гноблених країн приходять до зіткнення з інтересами розвитку пролетарського руху. Само собою зрозуміло, що в таких випадках не може бути мови про підтримку”. (Там же ст. ст. 46-47).

Як бачимо з вище наведеного, носії діалектично-матеріалістичного світогляду зв'язують і підпорядковують національно-визвольні змагання гноблених націй і народів змаганням комуністичного **інтернаціонального руху** й „поширюють” свою підтримку лише на ті національно визвольні рухи, які не приходять „...до зу-

ДМ. ФАЛЬКІВСЬКИЙ

ПОЛІССЯ

(уривок)

Очерет мені був за колиску,
В болотах я родився і зріс.
Я люблю свою хату поліську...
Я люблю свій задуманий ліс...
Що там тропіки, пишні пампаси!
Ви загляньте но в пущу до нас!...
Я оддав би за неї одразу
І Тибет, і Урал, і Кавказ.
А поліське похмуре болото?
Пів Полісся вода залила...
Тільки де-не-де хутір самітній,
Тільки де-не-де клаптик села.
Хоч у злиднях живемо, у бруді,
Та привілля яке навесні,
Коли виставиш вітрові груди
І легиш, і легиш на човні,
А вода і хлюпоче, і плаче,
Захлинається в лютий злові.
Ну, скажіть, в кого серце гаряче,
Як весну навесні не любить?..

дару з інтересами розвитку пролетарського руху”, руху до **всесвітньої комуністичної революції**.

Які ж шляхи намічають і здійснюють послідовники діалектично-матеріалістичного світогляду для підпорядкування національно-визвольних рухів інтересам **всесвітньої інтернаціональної комуністичної революції?**

А шляхи ті ось які:

„Шлях до однієї мети: до повної рівноправності, тісного зближення і дальшого злиття всіх націй іде тут, очевидячки, різними конкретними напрямками”...

„...Центр ваги **інтернаціонального виховання** робітників у правлячих країнах неминуче мусить полягати в проповіді й відстоюванні ними (соціалістами правлячих націй) **свободи відокремлення пригноблених країн. Без цього немає інтернаціоналізму**”...

І далі: „Навпаки: **соціаліст маленької нації** мусить центр уваги своєї агітації покласти на (другому слові нашої формули:) „**добровільне з'єднання націй**”... іншого шляху до інтернаціоналізму й до злиття націй, **іншого шляху до цієї мети. ...немає і бути не може**”. (Ленін, XIX, стор. 261-262).

Отже мова йде не про підтримку національно-визвольних рухів в їх боротьбі за здійснення ідеї нації в формі утворення ними своїх суверенних держав, а про підпорядкування національно-визвольних рухів інтересам комуністичної революції, про злиття націй. При чому комуністи панівних націй мусять увесь час настоювати на **свобідні відокремлення гноблених країн, а комуністи гноблених націй — на добровільному з'єднанні націй**.

Будучи послідовними в цій засаді, „збагачувачі” діалектично-матеріалістичного світогляду й по нині „звільняють” гноблені нації, а останні дякують „визволителям” за „звільнення” та просять їх про „добровільне” присєднання до „дружньої сім'ї народів”.

Коли якомусь народові „поцастить” стати „рівноправним членом братньої сім'ї народів”, тоді „збагачувачі” ведуть його до здійснення „інтернаціоналізму і до злиття націй” згідно з формулою:

„Культура національна формою і соціалістична змістом”.

Так виглядає ідея нації і національного питання в теорії й в практиці діалектично-матеріалістичного вчення.

ВОЛОДИМИР ЯНІВ

З братських могил

(Присвята 359-ом з-під Базару, писана в 20-ті роковини чину)

Заворушилися тіні в могилах
 Из обурення, стиду і гніву,
 Що нащадкам серця не горіли,
 Що немногі постали в час зриву.
 „Ми повстанем і знову загинем,
 Незагоєні рани і близи
 Принесемо за волю отчизни”,
 З-під землі загуло в Україні.
 Пробігали їздці зо сурмою,
 Білі душі вогні розпалили,
 Кургани повні брязкогу зброї,
 Відгомону минувшини й сили;
 Вже готова князя Святослава
 У залізо закута дружина,
 Володимир полки свої кинув,
 Щоб за честь воювали і славу.
 Знов щербилась мечі Ігореві,
 Воскрес задум Буйтур-Всеволода,
 Щоб шоломами вої князеві
 Зачерпнули із Дону знов воду.
 У вогні і у крові потопі
 Булава й малиновий стяг Хмеля,
 Оживає життя у пустелях
 І дух кари із піль Контотопу.
 Та й усі вони разом там всюди,
 Де незломна вітає відвага,
 Де юнацтва геройство в їх грудях
 Нам рятує честь прапору-стягу
 Вони з горсткою смілих героїв,
 Що із крові дідів, з їх завіту
 Пригадали знов славу у світі
 У безумстві рішального бою.
 Відкіля ж бо найшлося завзяття,
 Як збудили в нас Крути стихію,
 Як посіяло сон в нас прокляття
 І народ загубив давню мрію.
 Все ж як тільки найшлося їх триста,
 То було в них геройство дивізій,
 Покоління неполиняла візія
 Ризику давнього й давнього хисту.
 І було, що в боях більше тіней,
 Ніж сьогоднішніх труду й посвяти;
 І все більше в них болю й терпіння,
 Що далеко до дня ще відплати.
 Не рук горстки, а чину народу
 Їм до вічного треба спокою,
 Щоб знов честь їм хапати за зброю
 Не веліла й іти до походу.
 А так знову геройство і кара
 За геройство і знов за байдужість
 У Базарі, в Холодному Ярі,
 У посвяті й невдачі оружжя.
 Бо за мало все буде замало,
 Доки замість Базару чи Крутів
 Замість тіней не стане на путі
 Вал народу напроти навали.
 І лунатиме голос во віки
 Козака в його сірій шинелі:
 „Не запліщатся наші повіки,
 Аж заквітнуть з пустель нам оселі,

Аж увидять незрячі каліки,
 Встане старець і муж і дитина,
 А на службу Москві не іти нам,
 В ворогів не просить нам опіки.
 Мене вислухай нині Владико!
 Хай із нашої жертви, мій Пане,
 Завтра зрушаться повені ріки
 І у повенях нарід повстане.
 Тоді спатимуть тіні в могилах,
 Як плече об плече, всі у лавах,
 Ворогів одностайне розчавлять
 Наших месників з'єднані лави.”
 А зо слів його раз на століття
 „Ще не вмерла” горіло в Базарі!
 І слова розкотились по світі,
 Не згоріли в стихії пожарів.
 Не глушили слів стріли ні сальви
 І вже може — їх жертва це, може,
 Нарід зрушить, зворушить, допоможе!
 І під тином з їх крові квіт мальви.
 Кров у квіті, а слово у ритмі
 Не затихне у серця ударі
 В почутті, у бажаннях, в молитві, —
 І не буде вже, Господи, кари.
 Михаїл із мечем із проміння
 В роковин навечеря повстане
 Й заки збудиться соняшний ранок,
 Вдує душу в могильне каміння.
 І могилу Архангел одчинить:
 „Поки час, пробігайте степами, —
 Запалить, поки час, Україну
 Жертви вашої кров'ю й вогнями.
 В один гуж, в один ряд, одностайно,
 — Не заплаче удруге Полтава,
 У мільйонів нездоланих лавах
 Перемога і слів ваших тайна.
 Боголюбський не в'їде у Київ
 Ні не буде у нас Кочубея,
 Як Пилявців лявіну й стихію
 Зрушить знову Базар над землею.
 А як правитимуть панахиди,
 Пробіжить Україну в двадцятье,
 До відплати гуртуйте й на свято
 І за стиду розбиту обиду.
 Із промінням меча Михаїла
 Перейшли всю країну до рая
 І промінням серця загоріли,
 Як за предків, — князів і гетьманів.
 А як знов, як колись, у святинях
 Дзвони кликали скрізь на відправу,
 Лицар зброєю пам'ять про славу
 У червоній калині розкинув.
 В грудях відзвуки гимну Базару:
 Один дух, одна воля в громаді,
 Справді нині вже, нині в пожарі
 Вся байдужість загине й пропаде.
 Разом встали старець, — дитина
 І вже ворон нам більш не закряче,
 Бо їх вірою вірять незрячі
 І у повенях ріки вже нині.

ЯРОСЛАВ ЄНДИК

Слово до молоді

Чудесна й одноразова ця доба, в якій нам доводиться жити! Але вона вимагає великої сили, напруженої волі і тілесно-душевної карности і хову, щоб вийти з неї переможною рукою.

Які завдання лежать безпосередньо перед нами? Ми стоїмо тепер перед найважливішими рішеннями в нашій бувальщині: вийти переможцями або зовсім пропасти, як окрема народня порода.

І тимто ми мусимо бути готові і зважитися на все! І тільки цим жити.

Останні десятиліття перейшли нам біля національних будівель, підвалля яких ставили ми на багнах нашого травлення або себелюбства, споглядаючи косою заздрістю, що буде брат. Коли ми почували, що його праця загрожує нашому особистому буттю, ми залишили своє і валили його труд, а через те чи не всі наші будівлі потонули в трясовинні і ми тепер не стоїмо навіть серед руїн. Ми затрапили довір'я і відвагу великого народу і зіпхали себе до рівня нікчемників або самоспалювальних смолоскипів. Кожний народ ставить перед собою цілі, але щойно прямування до них робить його великим. Чи наше розладдя могло бути хоч би початком прямування до здійснення історичних цілей?

Наше прямування мусить стати спряженням всіх народніх сил, якщо ми справді прагнемо будувати будівлі-вежі, не себелюбні кучі, бо тільки з їх висот зможемо споглядати у вічність. Небезпека великого життя і наглої смерті нависає над нами, отже як нам залишитися при тих низьких загородах, за краєм хмар, з якої має грянути грім?

Для того мусимо в'дучитися злопам'ятної пізми, що жене нас дошукуватися своїх дрібних правд і вимірювати собі самим справедливість. Цеж бо веде до ніколи не скінченої війни всіх проти всіх.

Знайдім любов у нас до нас, шляхетних, і відшукаймо чесність народів і цілей наших братів. Остання війна показала, що в нас дремає багато злочинних інстинктів, які треба унешкідливити, ушляхетнити або відпровадити в інше русло, переставляючи їх з внутрішнього в зовнішній напрям.

Ці інстинкти ведуть до внутрішньої війни між станами, верствами і навіть особистостями, тимто їх напір треба звернути в пограничні області. Так переставляються вони зі злоявностей в чесности, а особливості переміняються з ватажків у генералів і державних мужів.

І зійде на нас взаємна пошана і любов. Але ненавидьмо і погорджуймо тими мудростями, що кажуть любити нам ворогів нашої розіп'ятої вітчизни, що кажуть шанувати і подивляти їх діла, а ще гірше-лякатися їх помсти; цей страх в'є в нас кожний визвольний перелом. Не ми помсти ворогів, але вони нашої кари мають лякатися, яка їх не омине. Але заки надійде ця кара, усіх гасителів духа биймо і відганяймо від себе гарапами з осяччих хвостів.

Не допускаймо до затинкування нашої геройськості, щоб на місце лицаря не видряпувався блазень, а з високого горба пересторожніх віщунів не квакали жаби.

В царині духа не сміємо дати себе замавпувати, щоб

кожна свіжа думка ставала нікчемною, а благословенням і гордощами те все, чим бридилися наші дужі предки.

Ми не сміємо ставати покірні супроти спадщинних ворогів, добротливі супроти всіх народів, а ненавистницькі супроти себе самих; і ще жорстокі і страшні, і віроломні, щоб у сумнівах пережиратися, у замішках губитися.

Ми не сміємо прислуховуватися до ніяких історичних доказів на нашу неволю, яку союзом називають і ганебні рабські почуття шляхетністю прикрашають.

Бо чи не знайдеться між мудрагелями і таких, що доказів шукатимуть, чому сатана має право панувати над нами, якщо він появився б на світі — ось які мудрагелі оті справжні сатанські сини! Ненавидьмо наших ворогів, ненавидьмо їх так, щоб, коли вже вони переможені зійдуть з нашої землі, наші діти доставали разом зі зброєю і проклін на них і щоб переходив він з покоління в покоління.

Хай цей проклін викопає вічне провалля між обома народами, яке не засипле ніякий договір, ні зм'на часу. Хай цей проклін стане природною границею між нашими народами, щоб вона стала ще більше непереступна ніж гори і моря.

Проклін за всі злочини сатанічні, доконані на нашому народові, на наших віщунах, на честі наших доньок, на збещенні нашої землі — за трьохсотлітню неволю.

Коли ми будемо тремтіти при слуханні московської мози, коли ми не подамо руки при зустрічах з москалями, коли ми будемо воювати з ними на землі, на воді і в повітрі, коли нав'ть у снах будемо бачити московські злочини, здригатися при них і в зненависті та помсті п'ястуки затискати, тоді половина перемоги буде за нами.

Перемога над москалями в наших серцях, опісля переможна війна — кривава, завзята, до кінця: всіх українців проти всіх москалів, бо нема ж між ними добрих і злих, шляхетних і нікчемних; вони усі для нас однакові, вони всі — наші історичні вороги і такими залишаться, щоб нас поневолювати поки світ і сонце.

Але ми не забуваймо, що ми маємо ще другого ворога — поляка, який не зрікається колишнього грабунку. Мов старий паршивий пес, гавкає він на границях, не маючи нагоди сягнути по них. Але ми знаймо: віч піле зрадою, де забракне йому сили, нікчемними союзами зв'яжеться, щоб знову здобути наші західні області підступом і підлістю.

Ні п'яді нашої землі не сміє залишитися в чужих руках, бо ми будемо недостойні предків, зрадімо їх заповіти і щойно тоді заслужили б ми на наругу цілого світа.

Всі українські області, вся українська людність під одним святим знаменем — тризубом — вільні і незалежні.

Не сміє ні один українець залишитися рабом.

Це все осягнемо, якщо будемо плекати в собі високі почуття. Бог передав любов, прощення, але і кару, покору, але: гнів, бо інакше не було б чеснот на світі, не згинули б злочини, не було б честі понад усе.

Вдержуймо в собі предвічні збичаї й перекази і дітей наших виховуймо в них, щоб вони нашої прекрасної і дзвінкої мови не забували, щоб прив'язання до рідного не остуджувалося, хов доньок у чесності, заправка синів у військовому ділі, всі разом у любові невгасаємій до святої вітчизни нашої, до України — в побажаності і покорі.

Будьмо богобоязливі, але в погорді до чужих божків і богів, щоб не вкрадалися вони до душ наших, будьмо чуйні супроти них.

Разом з чужими божками пропаде і наш страх перед Богом, нашими правдами і справедливостями і їх заступить задушливий туман, в якому навіть ніхто не зачервоніє від зради свого і сприяння чужого, стане бо рівнодушний й байдужий.

Наша доба показує, як непереможним стає народ, коли його зброю одушевляє ідея і дух. Немов орда розбігаються перед ним армії з найновітнішими збро-

ями, маючи на гадці не перемогу, але залишені коханки і перепічки домашні.

Полум'я серця б'є сильніше ніж холодний вогонь машин.

Зважитися і кинути в бою найвищу любов і відданість і припечатати всі добра землі погордою смертю — хто протиставиться такому вояцтву, де кожний борець на ворога лютий, мов юний чорт!

Не жити в минулому, але виходити з минулого і жити майбутністю — ось шлях молодого народу, що йде до величі.

Не сподіваймося перемоги, що прийшла б, як дарунок від світових торгівців.

Наша вітчизна відродиться від нашого труду з наших сліз, з нашої крові, з пожарищ наших хат, з наших лицарських чеснот, з заповітів наших предків боротися за свободу.

Шлях до самоосвіти

ЦІЛЬ САМООСВІТИ

Людське знання сьогодні є таке широке, що одна людина не в силі опанувати не тільки знання в цілому, але навіть, скажемо, одної сотної його частини. Людина сьогодні може знати з кожної науки тільки головніші речі, але, зрештою, коли хоче щось добре знати, повинна обмежитися вивченням якоїсь одної науки, або навіть частини науки, себто якоїсь спеціальної її галузі. Сьогоднішня наука — це ряд спеціальних наук і люди, що опанували якусь галузь, звуться спеціалістами.

В наші часи вже нема, наприклад, лікарів, які лікували б всі недуги, а є спеціалісти від окремих недуг, але й вони повний весь час доучуються і слідкують за спеціальною літературою, бо кожний новий рік приносить щось нового в галузі лікування тої, чи іншої недуги. Так тепер є в кожній ділянці людського знання.

Але що ж тоді робити самоосвітникам? Хіба він може мріяти про опанування всіх наук?

Цілком ясно, що ні. Минули вже давно ті часи, коли по світу ходили філософи, себто мудреці, або „приятелі мудрости“, які вмщали в своїх головах все тодішнє людське знання. Таким був, наприклад, у древній Греції Аристотель, або Платон, про них люди говорили, що вони знають все. Це було тоді можливе, бо запас людського знання був дуже невеликий. Сьогодні це є цілком неможливе.

Отже для самоосвітника цілком досить, як він здобуде собі лише так звану загальну освіту і то, навіть, в дуже скороченому обсязі.

План самонавчання. Загальна освіта повинна подавати основи знання про будову всесвіту (астрономія), про основні сили й закони природи (фізика й хемія), про будову землі (географія і геологія), про тваринний і рослинний світ (зоологія, ботаніка), та про таємниці життя і смерті (біологія). Тут же приходиться наука про будову людського тіла та прояви людської душі (анатомія, психологія). Зрозуміло, що все це в скороченому вигляді, в самих тільки найголовніших точках. Всі ці науки можна окреслити як науки про природу, або природознавство.

Поруч з природничими науками стоять технічні та лікарські науки. Пізнавши закони природи, людина навчається використовувати ті закони для своїх власних цілей: вона винаходить машини, різні апарати, навчається панувати над водою, огнем, повітрям, і електрикою. Це є техніка й агрономія. Пізнавши будову людського і тваринного тіла та відкривши причини недуг, наука знаходить засоби лікування людей і тварин. Це є медична й ветеринарна науки. Так повстали всі технічні й лікарські науки, які коротко називають фаховими науками. Це є другий відділ знання.

Третій відділ становлять науки про людську творчість і життя. Ці науки розглядають діяльність громад, а також діяльність господарську, технічну, культурну та мистецьку. Це є наука: соціологія, економія, політика, психологія і наука про духову культуру. Коли розглядаємо всі галузі людської діяльності за минулі часи, то науку таку називаємо історією. Таким чином історія обіймає історію господарства й техніки, історію рас, народів і суспільних устроїв, історію релігії, науки, літератури та мистецтва, історію політичних устроїв (держав). Ці науки носять назву гуманістичних наук. Отже це є наука про людей в громаді, про людство. До цих наук слід також зарахувати й науку про людські ідеї та ідеали, або так звану філософію.

Нарешті маємо останній відділ (він міг би бути і найбільш відірваний від світу і речей (абстрактний), це є так звані логічні науки: математика (з геометрією) і логіка, або наука про правила думання.

Так виглядає в загальних рисах сьогоднішня скарбниця людських знань. З кожного відділу цієї скарбниці повинна людина, яка хоче звати себе пересічно освіченою, знати самі головні речі. Тільки з т. зв. спеціальних (фахових) наук, або технічних кожний є зобов'язаний знати тільки те, що відноситься до його фаху (спеціальності). Селянин — рільник не повинен, наприклад, вивчати столярства, хіба, що він має охоту засвоїти цей фах, але свій рільничий фах (спеціальність) він повинен знати, й то добре знати.

Не треба лякатися довгого списку наук, що поданий вище. Коли знайти невеликі, але добрі підручники, то курс загальної популярної освіти можна засвої-

ти самому за три-чотири роки, рахуючи по одній годині уважного читання щовечора.

Але треба пильнувати, щоб не проминути ні однієї галузі знання. Не можна напр. вивчати географію і цілком забути про астрономію, не можна проминути хемію, фізику, історію релігій, бо людина без знання хоч у самих загальних рисах тих наук не може вважати себе освіченою людиною. Загальну освіту треба опанувати в цілості, бо всі науки доповнюють одна другу. Без того людина завжди залишиться недоуком і кожної хвилини їй буде щось бракувати для розуміння життя і людей.

Вироблення світогляду. Але на пізнанні основних законів природи й життя людей не закінчується завдання самоосвітника. Ціллю самоосвіти є не тільки пізнання фактів, не тільки заповнення пам'яті й розуму, але також наповнення серця любов'ю до якоїсь вищої життєвої мети. Шляхом самонавчання ми хочемо засвоїти своє гаряче бажання пізнати правду й свою тугу за ідеалом. Кожна людина повинна мати якусь остаточну мету в житті. Один ставить собі мету — зібрати якнайбільше багатств, хоч би з кривди людської, інший теж дбає про свій рід, але не хоче кривдити других і навпаки, кожну вільну хвилину віддає для ближніх, себто для громади. Ідеал першого є егоїстичний, самолюбний, протисуспільний; другий має ідеал громадський, суспільний. Перший гадає, що поза його особою нема світу, нема нації, нема суспільства, другий думає, що він сам існує тільки так довго, поки існує рід, нарід, суспільство й тому добро загалом є для нього на першому місці.

Шляхом самоосвіти людина має вибрати собі свій життєвий ідеал, обдумати його всебічно та відшукати ті шляхи, якими він буде йти до обраної мети. Ідеал життя є вислідом філософічних роздумувань над тим, що таке людське життя та яка його ціль. Існують різні філософські напрямки й різні формули життєвого ідеалу, але без мети, без ідеалу, людина жити не може, якщо вона не є бездушне, тупе створіння. Річ іде, отже, про те, щоб той життєвий ідеал не був егоїстичний (самолюбний), ані протигромадський. Ми бажали б, щоб українські самоосвітники шукали в книжках лише тої науки, що гріє серце любов'ю до інших людей, а не лише до власної особи.

Нераз ми чуємо думку, що селянин чи робітник не такі матеріялісти та самолюби, що їм шкода говорити про якісь вищі, неособисті цілі, про суспільні ідеали. На наше щастя так не є. Ми маємо безліч прикладів великої ідейності серед селянства, великої самопожертви для вищих і ширших цілей (ідеалів). Багато селян, робітників і працюючої інтелігенції жертвують на громадські цілі гроші й працю, ведуть безкорисно роботу в товариствах та кооперативах, нераз наражають свої особи й майно, а навіть своє життя, коли того вимагає добро громади, або цілого народу. Таких одиниць у нас все більше й більше. Це є доказом значного поширення ідеалізму. (Ідеалізмом називаємо, коли хто дбає не лише про себе, але має ширшу ціль в житті, ідеал праці для загалом). Це є радісні прояви, бо відомо, що чим більше ідеалізму в суспільстві, тим воно є здоровіше й відпорніше на всякі удари. Отже з тим більшою відвагою закликаємо всіх українських громадян, селян, робітників, інтелігентів до праці над виробленням собі суспільного світогляду та над усвідомленням відповідного життєвого ідеалу.

Виховання волі. Нарешті є ще одна річ, на яку

треба звернути пильну увагу при самоосвіті. Це є виховання сильної й твердої волі (виховання характеру). Деякі люди є розумні й щирі, але що не починають — ніколи не закінчують; сьогодні вірять в одно, завтра вже плює на те, та шукає інших богів. Про таких людей кажуть: про одних — солом'яний вогонь, а про других — куди вітер віє! А бувають ще гірші випадки, коли людина спалахнути вогнем не в силі, тільки кисне у плачі та наріканнях, ні до чого взятися не в стані. Такі люди мають слабкість волі. Вони ні до чого в житті не дійдуть і весь час плентатимуться позаду.

Сила волі у людини залежить від здоров'я і вишколення однієї частини мозку, де міститься нервовий центр волі (устрій). Хто має цей устрій волі вправний, той має тверду і рішучу волю, він має ініціативу, а що тільки не розпочне — доводить до кінця, помимо всіх перешкод. Ці нерви волі людина може вишколювати в собі так само, як всі інші нервові устрої. Відомо напр., що пам'ять можна вишколювати шляхом довгих вправ, подібно, як можна виробити силу в руках і ногах відповідними вправами. Таким чином можна також скріпити інші розумові сили, приміром здібність до комбінацій. Хто вчився рахівництва, той добре знає, як тяжко йде справа на початку, а як легко потім. Так само з волею. Шляхом довгих вправ і науки витривалости можна примушувати себе докінчити кожне почате діло, можна навчитися терпеливості й точности, які так потрібні в житті кожному.

А найбільше потрібна самоосвітникові впевненість волі для самої науки, щоб не стати посеред дороги й не покинути початої справи. Сила волі потрібна особливо нам, українцям, які через довгі віки рабства затратили її. Відома річ, що неволя вбиває в людині самостійність і відвагу до чину, до дії. Раб не може ніколи рішитися на велику справу. Ми мусимо вбити в собі відвічного раба — кріпака, а виховати з себе сильні одиниці рухливі й відважні. Цього можна досягнути виключно через свідоме наломлювання себе самого, через доцільну боротьбу зі своєю охлялістю й байдужістю. Нагода для такої боротьби з собою самим є на кожному кроці і кожного дня, а особливо при самонавчанні.

З чого вчитися. Найбільшу трудність при самонавчанні становить добір книжок — підручників. Добре, йому що, і в якому порядку треба прочитати. Та не всякому трапляється таке щастя.

У культурних народів видані книжки, що носять назву: поради для самоуків. В тих порадиках подано до кожної галузі наук, які є найкращі книжки для самонавчання. Українці досі не здобулися на такий порадики. У багатьох країнах світу видають спеціальні часописи — порадики для самоосвітників, в яких обговорюється свіжі появи книжок та дають поради для всіх, хто звертається за тим до редакцій. Такі видавництва є по суті заочні народні університети.

Розуміючи цю велику потребу видавництво „Авангард“ приступило до видання малих підручників для самоосвітників з усіх царин знання. Крім викладів з окремих наук, „Авангард“ має намір пізніше видати ще низку порадики для самоуків, де буде вказано, як студіювати окремі галузі знання, та які книжки читати з цих наук. План „Авангарду“ є такий, щоб разом дати малу, але більш менш повну енциклопедію (це значить підручник загальної освіти), в популярній, т. є легко зрозумілій викладі. (По закінченні цього курсу видавництво випускатиме спеціальні книжечки з окре-

мих ділянок науки для тих самоосвітників, які хотіли б ще краще пізнати якісь ділянки науки.

Як бачимо велике значення має те, щоб наука йшла за порядком (систематично). Дуже недобре є почати щось, а потім не скінчити за зразком метелика, що перелітає з квітки на квітку, всюди дещо полизавши. Книжки видавництва „Авангард” є так уложені, щоб подавати лише те, що справді конечне. Отже не можна поминути ані одної.

Крім наукових книжок також читання добрих оповідань і повістей, має значення для розвитку ума й чуття. Зрозуміло, що треба добирати справді гарні книжки, як то кажуть, з літературною (письменницькою) вартістю. Тепер друкуються багато всякої літератури, яка часом не має жодної вартості, ні для розвитку розуму та знання, ані для виховання кращих почувань. Друкуються часто всяку порнографію, або кримінальні

небилиці, з усякими неймовірними пригодами, з описами бандитизму тощо. Хоч нема з того ніякої користі, але малоінтелігентні люди люблять таке читання так само, як люблять забавлятися пльотками, обмовами тощо. Друкують це різні видавництва для власного інтересу, а доброї повчальної книжки часто нема кому видати, бо такі книжки менше розходяться.

Ми не проти т. зв. „гарної літератури”, або белетристики, але вона повинна бути справді гарна. Такі книжки говорять часто також про вигадані події, але ми з них дізнаємося щось правдивого про давнє життя, або звичаї інших народів, і при тому нашу душу наповнюємо гарними етичними почуттями й охотою до життя та добрих справ. Отже треба вчитися відрізняти добру книжку від поганої, порожньої!

(Далі буде).

ОЛЕГ Р. МАРТОВИЧ

На мандрах УПА (Спогад)

Недавно впало мені в руки число англійського часопису, в якому поміщено цікавий допис його кореспондента про бої УПА в Карпатах. Це було тоді, коли під натиском УПА-Захід польські частини відійшли на Словаччину, де були роззброєні й інтерновані, а скоро потім, на Словаччині з'явилися відділи УПА, що робили один зі своїх широко-закроєних рейдів. Події ці звернули увагу світа й кореспонденти світових часописів з'явилися на місці, в Польщі й Словаччині, щоб спостерігати за подіями. І так автор допису в часописі „Таймс” старався відповісти на питання, хто це такі бійці УПА і за що вони б'ються. Схиляючись до погляду, що це скорше „справжні демократи”, як „фашисти”, якими хотіла б їх бачити ворожа пропаганда, автор-англієць так описує УПА: Їхній командир, хто б це не був, є добрим вояком. „Його відділи не лише добре вишколені, але також виявляють здисципліновану поставу у відношенні до словацького й українського населення та не переводять насильних ревізій. Зодягнені вони в мундури краски „кхакі”, а на шапках носять традиційний український Тризуб”.

Признаюся, що оте лаконічне ствердження найповажнішого англійського часопису, зроблене перед двома роками, коли дехто з українців не вважав за потрібне вірити в „казки баронів з УГВР”, мене сильно зворушило. Воно викликало в мене спогади про такі знайомі образи з побуту УПА, а зокрема І-ої старшинської школи УПА. Може дехто й сьогодні не повірить, що така інституція існувала й думатиме, що це вигадки. А втім, це саме й її заслуга, коли сьогодні об'єктивні чужинецькі обсерватори говорять про здисципліновану поставу УПА й роблять позитивні висновки про її військовий вишкіл. Не може бути сумніву, що саме старшинський та інструкторський персонал школи зумів, в умовах підпілля, вишколити тисячі українських юнаків на с'їдомих свого завдання старшин української революційної армії. Була це важка й жертвенна праця, але вона видавала багаті овочі. Українська революція одержала новий, надійний провідницький кадр, що очолює тепер боротьбу в краю. Їхні інструктори й виховники не жаліли для тієї мети

свого труду, але вони й не жаліли для того свого життя. Багато з них, на чолі з незабутнім капеляном о. д-р Рафаїлом, відійшли від нас склавши життя в боротьбі з підступним ворогом. Зараз вони на світі у Всевишнього вимолюють благословення для розпочатого ними діла, а мій спогад хай буде грудкою на їх невідомі могили...

Автор цього спогаду ніколи не був членом ОУН, не мав псевда, не ходив на стрічі і не робив агентатів. Щобільше, він не може сказати про себе, щоб був молодиком. Ще в умовах першої світової війни доводилось йому кінчати старшинську школу й в І. Визвольних змаганнях промірювати широкі поля й степи рідної України. Але йому, як одному з нечисленних старшин колишньої Української армії доводилось брати невелику участь у відновленні української збройної сили. Не тієї в рядах „найкращої армії світа”, але тієї, що дуже часто називалась моїми колишніми бойовими друзями „ліською потворою”. А втім життя цієї „потвори” було таке цікаве, що варто його навітлити, хоч би цим спогадам.

Зродилась вона, 1942 року, з болю й мук українського народу під німецькою окупацією. Цілий попередній рік йшла невпинна підготовча праця, що знайшла своє повне оформлення тоді, коли на новітню Поліську Січ прибули старшини й підстаршини Українського Легіону, що з відомих причин відмовився співпрацювати з німцями. „Дезерція” волинської поліції в „ліс” збільшує помітно її кадри, тисячі українських підпільників підсилюють її ряди і вже, на початку 1943 року, вона представляє собою велику силу, що потрапить витримати скажений удар німців і перейти навіть до контрфорензиви. В другій половині 1943 року вона вже панівна сила на Волині й Поліссі, а відділи її відбувають далекі рейди на Правобережжя, обмежуючи владу німецької окупації до великих міст і опірних пунктів. На цей час припадає саме моє ближче ознайомлення з цією новітною Хмельниччиною, з цим великим всенародним рухом, що безумовно мусів зробити велике враження на кожного українця (без різниці партій-

ної приналежності) під умовою, що він з цим рухом зазнайомився.

В цьому часі я жив у Львові і мав зв'язок з КВШ. З рамени КВШ я, разом з кількома іншими старшинами працював над опрацюванням військової топографії міста Львова. Ішло про перегляд військово-важних об'єктів у місті Львові, розміщення стратегічних точок, плянування їх обсади, перегляд можливих точок опоры противника й плянування засобів їх ліквідації. Нами було зібрано около 30 теок різних матеріалів, ситуаційних шкіців, знімок, плянів, описів і звітів. В опрацюванні цієї тематики була нам допоміжна підпільна сітка ОУН на місто Львів, якою керував до. Вайс. Крім цього в працях тих з рамени КВШ брав участь сл. п. сотник Спец-Новицький, мій добрий знайомий ще з давніх часів.

В наших зустрічах і розмовах з сотн. Новицьким ми дуже часто говорили на тему актуального тоді формування дивізії „Галичина”. Сотник Новицький займав під кожним оглядом негативне становище до цього формування, я перечив йому, бо вірив в корисність військового вишколу і то в різних фахових напрямках в рядах німецької армії. Сотник Новицький закидав мені брак розуміння законів організації й техніки революційних військових формувань і вказував на УПА, як єдине джерело формування революційної збройної сили. Одного дня, а було це вже на порозі осені, 1943 року, спитав мене просто, чи не бажав би я короткою гостинною в УПА перевірити свої погляди. Якщо так, то зробиться все необхідне, щоб я міг побувати в команді УПА-Північ і серед підлеглих її повстанських відділів та на місці поробив потрібні обсервації й студії. Це мене до нічого не зобов'язало б, навпаки, я в зустрічі з керівними чинниками міг би свобільно продискутувати цілий ряд проблем. Я погодився і мені доручено готуватись до дороги.

І справді, через декілька днів оформилась справа моєї подорожі. Признаюсь сьогодні з соромом, що я з деяким страхом готувався до неї. Мало чого плели про УПА спокійні й статечні обивателі, різні партійні бонзи, й всякі крикуні з-під різних знаків. Під впливом тієї пропаганди я бачив себе не то вже небіжчиком, не то в'язнем кривавого „гестапо”. Перспектива гостини не то під голим небом, не то в „лісі” під шатрами, а то може в якомусь бункері, харчування „сирим” м'ясом і „кобилячим” молоком, розмови з „мололиками”, що поробили себе в лісі „генералами”, „утопійна” мета самої подорожі не могли настроювати надто вже оптимістично. З другої сторони про УПА кружляли легенди й широкі маси народу в'язали з її існуванням всі свої налії. Нема правди куди діти, але дійсність показалась кули поважніша й величніша, як усі оповідання й легенди.

А втім сама подорож не була жартом. Мені треба було поїхати понад 300 км., з того тільки 80 км. залізницею, а решту по т. зв. „лінії”. Це був популярний, в умовинах української революції, засіб комунікації. Ви попадали десь на зв'язок і вас швидко доставляли зі села до села, при чому ви могли йти звичайною „штафетою”, або поспішною. Тоді це все було мені дивне і незвичне, але пізніше, коли мені доводилось нераз користати з цього засобу комунікації, я переконався, що це засіб певний, цікавий і приемний. Нема що казати, але по „лінії” подорожувалось скоро, вигідно й цікаво. Оця сердечність, з якою вас, невідому людину, вітали на постоях, оця надзвичайна повага, з

якою до вас звертались, підозріваючи у вас якусь важну особу, що її чомусь то треба перевозити з місця на місце, оця гостинність, з якою вас вгопали наші селяни й селянки, не говорячи вже про багатовітамінований й багатокальорійний харч, про який, в той час, і не снилось пересічному міщухові — все це доставляло не тільки багато сильних вражень, цікавих спостережень і приемних звуочень, але й наповнювало вас незламною вірою в майбутнє вашого народу, чого не могло вам дати злеморалізоване місто з його опортуністичною інтелігенцією й під-інтелігенцією. Ви приходили до переконання, що все це революційне підпілля — це великий народний зрив, новітня Хмельниччина, всенародне єднання в боротьбі, в якому веде перед українське селянство й сільська інтелігенція. І тому не дивниця, що коли мені довелось в останнє рухатись по „лінії” в липні 1944 року, в умовах цілковитого розвалу німецького фронту в Галичині, коли по селах блукали банди німецьких мародерів й грабували його безстримно, „лінія” Львів-Карпати діяла справно, як в „нормальних” часах і мовби й нічого не сталось. Виїхавши дня 22 липня зі Львова, я був уже 25 липня вранці в високих Карпатах.

В моїй першій подорожі по „лінії” я пройшов ледве за три дні 200 км. волинськими селами. Попавши в прикордонному селі до „райхскомісаріату” на зв'язок, а вже наступного дня вранці був у розташуванні Н курення. НН групи УПА, що займала південну частину ковельського й західну частину луцького повіту на Волині. Перший етап „лінії” ми проїхали верхом, в товаристві дебелих кіннотчиків УПА. Ми їхали в місячну ніч, проїжджаючи тихими селами Волині, що здавалось, спали. Але коло кожного села застава, де треба зголоситись, подати кличку й тоді можна спокійно мандрувати дальше. При виході те саме, всюди вас інформують, всюди вам помагають. Вражає вас велика кількість жіноцтва, що до деякої міри врочисто виконує свої обов'язки. Пояснюють вам, що в цьому районі хлопці змобілізовані й переходять вишкіл, а їх заступає резерва. Вже світає, коли ми зближаємось до великого села, в якому дві, чи три перкви. Тут вперше потрапляю на умундрованих бійців УПА. Старшина, чи підстаршина на заставі, з двома срібними пасочками на рчкаві, пізніше вже знаю, що це чотовий, дбайливо перевіряє наші клички. По перевірці відсилає нас до школи, де приміщується команда куреня „орлів”, що займає ту місцевість. Службовий приймає нас ввічливо й вказує кімнату, що призначена на нічліг. Отже несподіванка! Першу ніч в УПА доводиться проводити не під шатрами й не в бункері, але в цілком нормальних умовах. Спатиму не на землі, але на пружиново-му ліжку, під найправдивішою в світі ковдрою. Сміються, коли питаюсь, чи можна роздягатись. А коли нахожусь вже у вигідному ліжку, не зважаючи на те, що за мною 80 км. їзди залізницею й около 70 верхом, довго обертаюсь з боку на бік, не можучи заснути. Забагато сильних вражень нараз... Засипляю, коли вже на дворі майже цілком ясно й коли вже зі всіх боків доходить ранішній гамір, що так нагадує життя в казармі, чи в гуртожитку.

Наступний день приніс дальшу низку вражень. Мені дозволили виспатись досхочу і я звівся тільки на обід. При столі, накритому сніжно-білою скатертю, прикрашену флаконами з квітами зібравсь весь штаб куреня „орли” з курінним Кодом, колишнім легіоновим старшиною на чолі. З-поміж сотенних старшин — два

старшини — це бувші „лейтенанти“ Червоної армії, два інші — це бувші легіоністи. Крім цього до штабу входили ще виховник, адютант, медсестра й дві інші жінки — це все з кадрів ОУН. Всі вони одягнені в однакові однострої з відзнаками ступнів на рукавах. Убрання дралихові, як у всього вояцтва. Довідаюся, що курінь „орлів“ входить в склад НН групи, має 4 сотні по 200 стрільців, кожна сотня в складі 3 стрілецьких і кулеметної чоти, в стрілецькій чоті по 4 стрілецькі рої і 1 гранатометна ланка, в кулеметній чоті 4 важкі кулемети й 1 важка гранатометна ланка. Разом на озороєнні куреня: 48 „дехтярів“, 16 „максимів“, 12 легких і 4 важкі міномети. Крім цього всі старшини й підстаршини озброєні в „МПІ“ або „самозарядки“. Поза куренем в селі є ще „самооборона“, до якої належить около 500 чоловік „резерви“ з 14 кулеметами й 1 мінометом. Разом в селі около 1300 чоловік залоги з озороєнням, що рвняються „дивізії“ з часів І. Визвольних змагань, сміючись завважає курінний. Курінь входить в склад НН, що складається з 4 українських і 1 азероайджанського курнів подіюного складу, 1 кінно-козацької сотні та сотні полевої жандармерії. Харчовий стан групи около 4500 осіб, але в разі небезпеки, або загрози цей стан, дорогою мобілізації, підноситься до 8000 осіб. Це вже неабияка сила, яка вповні заезпечує існування „незалежної“ республіки в тому районі. Остання спроба німців пробратись туди і поліційним батальйоном на самоходах скінчилась для них катастрофою, а німецькі поліційні зелені авта й досі на службі в ідентурі групи. Поза тим в районі групи панує мир і тишина. Большевицькі партизани сюди не заходять, поляки давно вже вибрались, „лігеншафти“ в українських руках. Назначена німцями адміністрація району, дарма, що складається в більшості з руских, удержує з упівською республікою дружні відносини. Батьюшки — „кацапи“ споминають на Богослуженнях Українську державу й воєнство єя, не бажаючи встрявати в конфлікт з владою, який, напр. для сусіднього ковельського єпископа Мануїла скінчився катастрофально. Полевий суд УПА доказав йому, що він був агентом НКВД (псевдо Гром), а потім перейшов на службу „гестапо“ за завданням НКВД і видавав священників українського напрямку та чинив всякі шкоди. Полева жандармерія арештувала його в Ковлі, на очах німців і забрала з єпископської палати в лис, де відбувся суд. Мануїла засуджено на кару смерги через повшення, присуд виконано. А втім серед православних батьюшків витворились такі відносини, що старі батьюшки й матушки завзято ще тримались рускості, коли їх діти були вже свідомими українцями і співпрацювали з УПА. Таким напр. був син єпископа Марковського, що живе зараз на Фраймані, такою була й доня місцевого батьюшки, що сиділа з нами при столі.

Адміністрація району була повністю в руках представників УПА. „Лігеншафти“, ліси, школи й церкви, кустарна промисловість, здоровна опіка, громадська управа, судівництво — все це було під зарядом Упівської влади й різних її секторів. У школах відбувалось нормальне навчання, учителі творили методичні об'єднання, відбувались прикладні лекції й конференції, на яких обговорювано методичні питання. Масово кольтується підпільна преса й література. Господарські управи в особах станичних і їх заступників господарських станичних відають всіма справами села. Вони визначають наряд на підводи, ухвалюють континенти

на утримання УПА, вимірюють грошові податки, висилають хлопців і дівчат на різні вишколи і народ виконує це все дуже охоче, без найменшого спротиву. Доскональну лекцію філософичного відношення до всіх заряджень рідної влади дав мені наступної ночі дядько, на якого підводи відбував я дальшу мандрівку. Він оповідав мені, що він був призначений на підводу попереднього разу, до більшої валки, що транспортувала харчі на північ. Йому одначе популося щось і він не міг поїхати. За нього поїхав сусід, але нещастя хотіло, що цього сусіда вбили німці при переїзді залізничного шляху Ковель-Рівне. „Федот за тебе на той світ пішов, Миколо!“ — каже до мене станичний, „але я й без нього знаю, що мені робити треба. Федотова господарка тепер у мене перша, а моя зі заду. І то є справедливо“.

Ціле пополудне приглядався я в товаристві курінного до життя його куреня. Обсервував я полеві вправи, дивився на вправи в муштрі, брав участь в виховній лекції, слухав молитви й наказ. До пізнього вечора приглядався до чищення зброї, слухав пісень і жартів, обсервував вояцтво на дозволі. І не можу закрити правди, що я цього всього бачити не сподівався. Вояцтво здорове, привітне, веселе, вишколене й здисципліноване. Репрезентовані є всі українські землі, від Сяну по Кубань, але переважають волиняки й східні українці, що говорять східно-українським діалектом і співають пісень на мелодію „яблущка“. Пізніше я довідався, що слова до цих „частушок“ підбирав поет сл. п. Йосип Позичанюк, що перебував тоді в штабі УПА-Північ, в пропагандному відділі. Мило вражає одностайне умундування, пошите на німецький лад з дреліхового, сирого полотна, на ногах черевики, на головах петлюрвіки з однаковим тризубом у всіх. Пояснюють, що умундуванням відає ідентатура УПА-Північ, на чолі якої стоїть знаний кооперативний діяч Волині, що потрапив зорганізувати цілу промисловість, яка працює для потреб УПА. Там виконуються однострої, взуття, виряд, працюють збройні варстати, самогон передестильовується на потрібний для війська йод, заготовлюються харчі й ліки, в сушарнях сушиться гриби й рибу, приготовлюється м'ясні й овочеві консерви. Звісна річ, що побут в „лісі“ сприяє збільшенню апетитів, а тут треба подбати не тільки про сучасність, але й придбати запасів на майбутнє, коли на Україну поверне цей ворог — Нр. 1. А що він поверне, про те тут ніхто не сумнівається і на ту евентуальність кожен приготвляється. Було це дивно чути в часах, коли так багато вірилось в нас в те, що большевики ніколи не дійдуть до Львова, що найбільше „отрується“ об нього, а потім втечуть десь глибоко в Азію і яку то віру так ревно поширювали сплетні видумувані в „гестапо“ про якісь надприродні „візії“, тощо. Дальші події показали цілковиту правильність реальних передбачувань людей з „лісу“.

Вечір приніс нам нову несподіванку. Наше товариство при столі побільшилось на двоє нових гостей: середнього віку мужчина в однострою УПА, але з виразно семітськими рисами обличчя й старша жінка. Розмовляють зі собою на російській мові. Це лікар групи НН і його старенька мати. Колись це був знаний лікар в недалекому Ковлі, звісний багатій, що роз'їжджався по цілій Польщі у власному самоході. Сьогодні, з цілої сім'ї залишилась в нього тільки мати, що втративши все, не розлучається ні на хвилини зі своїм сином. Вона з ним усюди, на поїздах і на полі бою, в лічниці

и в дорозі. Боїться ще його втратити й залишитись сама на світі. Лікар намагається з нами говорити по-українськи, але це йому йде важкувато, де ж він міг колись сподіватись, що прийдегся йому жити в такому середовищі. Лікар хотів би знати, що чувати з жидками у Львові й виразно тратить гумор, коли я йому оповідаю про їх дійсне становище. Трагедія старого народу в поєзному розгарі.

Точно в 10 годині вечора рушаємо в дальшу дорогу. Тим разом іду на підводі у валці 80 підвод, що прямують з припасами на північ, маючи звідтам привезти зорою и в'ряд. Балку охороняють 2 сотні УПА й чота кінноти. Завважаю, що кіннотчики балакають зі собою на російській мові, це перебіжчики — козаки з німецької армії, яких приведено на Волинь для ліквідації УПА. У них чорні, смушкові шапки з червоним дном. Перед нами головне завдання пройти залізничний шлях Ковель-Рівне, що пильно охороняється німцями й мадярами й на якому курсують панцерні потяги, що стоять на станції в Киверцях. Волинські коні — добрі коні й наша валка швидко посувається вперед. Коло 2 години вночі ми вже перед залізничним шляхом. Звертаємо з головного шляху, на якому розташований охороняльний бункер і прямуємо на бічний переїзд у віддалі якого пів кілометра від бункера. Наша кінна чота вже давно веде розвідку. Стрільці зіскакують з возів і частина їх посувається в розстрільний вперед. Напружена тиша, легкий подмук вітру холодить розпалене чоло, чути тільки порухи коней, що не хочуть встояти на місці. Поважний настрій визників, які знають, що в тому місці чигає на них смерть.

Та ось знак зеленою ракетою — шлях вільний. Підвода за підводою підїжджає й чвалом минає залізничний переїзд. В темних контурах ночі бачимо на залізничному шляху поперевертані вагони, що тут недавно спустили під укіс транспорт з амуницією, що йшов на схід. Стрільці зайняли становища по обох сторонах проїзду. Недалеко чорніють бункри, в яких сидить ворог, що пильнує залізничного шляху. І ось паде стріл, один, за ним другий... потім черга з кулемета, друга й знову тишина. Це мадяри з бункру стріляли Богові в вкна, а їм відповіли: „сиди тихо й не рипайся”. Але ми знаємо, що за двадцять хвилин буде тут панцерний потяг з Киверців і ми мусимо поспішати. Коли нас тут не буде, то панцерник постріляє трохи з гармат по селах і лісах і поверне назад. А ми, тимчасом, будемо вже в балці, а за балкою ліс, а там вже нова Упівська республіка. Остання підвода минає щасливо залізничний шлях, стрільці стягаються зі становищ, переїзд закінчений. Тим разом відбулось все без пригод.

Минаємо нові села, в'їжджаємо в щораз густіші ліси. Оповідують мені, що села положені при залізничному шляху, це найнещасливіші села на Волині. Тут дуже часто грасують різні карателі: німці, польська поліція, власівці й інші союзники. Це так, як в епоху татарського лихоліття. Села живуть під безустанним терором. Охороняючи себе пильно, розбудовуючи найрізноманітніші засоби зв'язку й сигналізації, повідомляють себе про рухи ворога, його сили й наміри. Ось десь далеко, на захід, палає костел, мов смолоскип на темному небі. Це там десь прибули небажані гості й село має знати: „приходьте на допомогу, самі не дамо ради”. Вночі село ніби спить, але ось дзвін на дзвінниці задзвонить, гонги й дзвоники по селі залепетять, це сполох. Тоді кожний знає, що має робити, ті виганя-

ють корови й коні, тамті виїждять возами з найпотрібнішим добром, збройні збираються на місці збірки й ждуть наказу. На печах залишаються тільки діди і баби, які вже невилі нічого робити і яким вже все одно, що станеться. Решта прямує в ліси, що з давендавна були прибіжищем народу українського в час лихоліття і ховається в них, а коли небезпека промине, то виходять з них і знову, як в давнину, творять нове життя. А ось далеко ракета — одна, друга — це знак, що відділи УПА прийняли повідомлення і вирушають на допомогу. До цього часу тримайтеся, як можете...

Щораз більше наша валка віддаляється від залізничного шляху і щораз глибше в'їжджаємо в ліси. Вони стають щораз густіші. Це вже починається район, де, від часу, можна стрінати звіря іншої породи, але подібної масти. Це — большевицькі партизани. Вони падають сюди, як манна з неба, або просякають з півночі, з Білорусі. З німцями вони не люблять зачіпатись, але грабувати українські села — це для них „мщеніє пролетаріата за изменну пролетарському отечеству”. Дуже пожаданий гість на польських колоніях, які їх перетримують і переховують. Крутяться ночами по лісах, шукаючи щастя. Тому наша валка посувається обережно, стрільці не випускають зброї з рук.

Цікавий факт! В той час большевики ще дуже далеко від Волині, але, тим не менше, їхній провід звернув дуже велику увагу на УПА, вбачаючи в ній серйозну небезпеку для себе. Вже тоді приступили большевики до наступу проти УПА й старались розложити її всіма можливими способами. Московський центр видав докладні інструкції, якими засобами треба боротись з українським самостійницьким рухом. В штабі УПА-Північ показували мені ті інструкції. Чого там не було! Всю вигадливість геніальних мозгів НКВД спрямувала на ту святу мету. Отже, передовсім, акція знутри. Большевицькі НКВД-исти, що знали добре українську мову, мали „вступати” до УПА, вдаючи з себе втікачів з полону, перебіжчиків з „гіві”, чи „РОА”, дезертирів з Червоної Армії і що завгодно. Большевицька сітка, що була залишена в терені, мала завдання ввійти в УПА, а як це неможливо, то обов'язково в „гестапо”, або в адміністрацію для поборовання руху. Партизани мали творити провокації й вдаючи з себе українських повстанців, чинити безправства й вбивства. Мала створюватись удаваність співпраці з німцями, подібні факти мались „викривати” й про них голосити. Безнастанно греміти про співпрацю „українсько-німецьких” націоналістів з німцями, а факт їхньої боротьби з німцями викривати, як провокацію, для затуманення широких українських мас. Большевицькі „упівці” мали завдання розчаровуватись в генеральній лінії УПА, вводити анархію, творити „окремі” загони, переходити з ними до німців, або до большевиків. Пускати провокаційні чутки про „зміни” в ССРСР, про те, як добре обходяться німці з Бандерою, що їздить авто по Берліні й мешкає в одній віллі з гетьманом Скоропадським, про „справжні” наміри українсько-німецьких націоналістів, що продали український народ німцям на 25 літ. Провадити як найдокладнішу розвідку в УПА, викривати зв'язки, псевда, бункери, друкарні, склади. Нацьковувати УПА на меншини й меншини на УПА, зокрема це відносилось до польської меншини. Де треба, там большевицькі партизани, під фірмою УПА, мали переводити погроми поляків й палити польські села. Здається, на воловій шкурі не списав би всіх цих вигадок!

Але помилились большевики, коли думали, що це

їм легко вдається. Навпаки, можна твердити, що оця підривна акція їм цілковито не вдалась. Служба безпеки УПА-Північ, на чолі якої стояв вже легендарний друг Митла, потрапила зліквідувати всі спроби большевиків розкласти УПА зі середини. Немає сумніву, що в УПА бракувало фахових старшин і там спеціально радли з напливу колишніх старшин Червоної армії, що мали заслужену опінію невстрашених борців і досконалих фахівців військового діла, але ніхто не знав, скільки ці старшини мали своїх ангелів-хоронителів, що пильнували кожного кроку цих командирів. Робилось це в добре зрозумілому інтересі цієї армії і кожне занедоання на тому полі могло мати катастрофальні наслідки для всього руху. І тому кожен „сволок“, що потрапила пробраться в ряди УПА упівські органи безпеки й полева жандармерія викривала скорше, ніж вона сама цього сподівалась. При цьому в руки УПА попадали також „большие“ шишки, як напр. тов. Пух зі всенькою компанією, славний з того, що вбив у Львові заступника губернатора д-ра Бауера, або головний большевицький „спец“ від УПА Чхедзе-Чапаїв, щоб добути довір'я командирів УПА викривав правдивих большевицьких агентів, яких навіть сам розстрілював, будучи рівночасно головним агентом на цілу УПА. І цього типа, не зважаючи на його „заслуги“ потрапила викрити полева жандармерія УПА.

На третій день під вечір ми зближались до району розташування команди УПА-Північ. В селах і по лісах стрічались щораз більше відділів УПА. З нашої загальної валки відділялись підводи й прямували на бічні шляхи. Ліс ставав щораз густіший й приходилось застановлятися, де властиво є ці поля, на яких родиться білий хліб, що його з'їдає УПА. А видача цього хліба, і для стрільців і для візників, як взагалі харчових приділів відбувалась справно. Приходилось подивляти організацію цієї справи. В означених місцях на 600 осіб обід, в інших сніданок, чи вечеря. Вранці видавали хліб по 1 кг. на особу, на день. І коли я це все обсервував, мені робилось маркотно за тих, що там в далекому Львові кричали по газетах про „лісову потвору“, яку то, чим скорше, треба випалити розпаленим залізом. Мені прийшло на думку, що це було б важко перевести, тимбільше, що „потвора“ ходить убрана й взута й дістає регулярно їсти. Мені стало страшно, що розлючена „потвора“ могла б пожерти нещасних ініціаторів і прихильників операції „чиряка“ такими перестарілими методами. А про те, як ця „потвора“ кусає, мені доводилось неоднократно зачувати в цій моїй першій подорожі.

Ще цього вечора довелось мені перед шефом штабу УПА-Північ стати. Команда УПА Північ містилась в лісничівці, серед густого ліса, в якому було побудовано цілий ряд бараків з свіженького соснового дерева. Лісничівка находилась в прекрасному місці й мала чудовий сад, де росли прекрасні яблуні й груші. Доступ до лісничівки був пильно бережений в промірі 30 км. до неї, але крім цього він був з природи дуже важкий. З півночі прикривали її непрохідні багна, а зі сходу й заходу непрохідні ліси з балками й яругами. Всі можливі доступи до неї були заміновані. Та проте й тут нерідко піднімали „сполох“ з огляду на те, що ворог червоної, чи брунатної масти крутився десь недалеко. А підчас великої офензиви відомого пізніше з ліквідації варшавського повстання „спеца“ німецького ген. фон Баха на УПА лісничівки шукали німецькі літаки, щоб скинути на неї свій вантаж і об-

стріляти з бортової зброї, як це й зробили з рядом волинських сіл, в яких стояли частини УПА. Та це їм не вдалось, бо лісничівка була замаскована за всіма правилами воєнної штуки. Бомби впали щось 3 км. від лісничівки на інший об'єкт, що німцями нагадував лісничівку.

В цей час шефом УПА-Північ був сл. п. ген. Ступницький, колишній полковник армії У.Н.Р. — лицар І і ІІ Зимового Походу. Він приорав собі псевдо „Гончаренко“ чим справив великий клопіт дійсному полковникові Гончаренкові, колишньому командирові з Січових Стрільців, що в цей час спокійно жив на фільварку коло Бучача, і якого весь час „гестапо“ підозривало, що він крім „легальної“ роботи займається ще нелегально шефуванням у штабі УПА-Північ. Крім ген. Ступницького в штабі УПА-Північ перебували ще інші старшини армії УНР, старшини Червоної армії й старшини легіону. Всі вони в дружньому колективі керували складним механізмом відродженої української збройної сили. Командиром УПА-Північ був сл. п. майор Клячківський-Савур, що прийшов сюди з ОУН.

Цим людям, а головно ген. Ступницькому, що був уже в 1941 році командиром Старшинської школи УПА на Волині, що дала пізніше стільки командного складу для УПА, належить особливе признание.

Ця школа постала зразу на терені УПА-північ в 1943 році й до весни 1944 року вишколила два старшинські й три підстаршинські турнуси. В 1944 році ця школа вивакувалась у Карпати, де вишколила дальші два старшинські й два підстаршинські турнуси. Разом з підстаршинськими школами, що були при окремих воєнних округах, старшинська школа вишколила для УПА близько 2000 старшин і 3000 підстаршин. Це був поважний вклад у справу розбудови керівних кадрів для українського визвольного руху.

Командиром старшинської школи УПА був пор. Польовий — легіоновий старшина, родом з Волині. Командирами сотень були сотенні старшини, як пор. Кониш, Чмелик, Вихор та інші. Аджотантом школи був пор. Ткачук, а пізніше пор. Зміюка, надзвичайно бравий старшина, син колишнього старшини УСС.

Крім того в склад школи входив ще окремий інструкторський персонал, що складався з сотника Босого, сотника Берези, майорів Лісового, Степового, Кацо й Гамалії. Майор Лісовий і Степовий, уродженці СУЗ, загинули в 1945 році, як командири куренів УПА підчас великої офензиви Рясного-Хруцова на УПА.

Підчас цієї великої офензиви, що мала на меті ліквідацію УПА, згинув також командир школи пор. Польовий і більшість старшинського й інструкторського персоналу школи. Сама школа прорвалась з оточення в Долинщині, під проводом пор. Зміюки, й вийшла у високі Карпати та на Карпатську Україну, де закінчила своє існування, розпустивши юнаків, що залишилися живими до різних частин і військових округ. Частина школи пішла тоді у перший рейд УПА по Карпатській Україні і Словаччині, що йшов під проводом пор. Зміюки.

Пам'яті оцих незабутніх старшин, організаторів та інструкторів старшинської школи УПА, що впали в боях за волю України, цей скромний спогад присвячую.

З ПОЕЗІЙ РЕВОЛЮЦІЙНОГО ПІДПІЛЛЯ

Галка

(Поєма)

Присвячую Подрузі
жорстоких буднів О. Д.

I

Заснуло п'яне літо в комишах —
В бору замовкли арфи стоголосі,
Падуть листки на довгий сірий шлях —
Тихцем заишла у гай прядуха-осінь.
Шепоче тихо з втром, прядучи;
Співають тужно думу веретена:
Про гордий смілий Листопада Чин,
Про лицарів святих, в боях хрищених.
По полі скрізь рядами розтяглись
Осінні скиби, мов рядки у вірші.
Тут морем жига лан шумів колись...
Тепер ворони крячуть горевіщі.
Несе рика листки в далеку путь —
Так сумно марш їм грають чорні хвилі.
Курличуть журавлі: Здоровий будь,
Прощай, прощай, наш рідний краю милий...

II

„Голошусь на наказ, в дорогу йти!” —
Сказала гордо Галка, ставши струнко.
— Гаразд! — сказав Максим. — Лиш скрізь кати,
Пройти не легко, ще й з таким пакунком.
„Нехай! Піду! Наган у мене є.
Проїду, а ні, то згину чесно, друже.
Святим наказам дам життя своє”. —
Горів вогонь в душі завзятой, дужій.
— „Тобі я, Галко, вірю завше. Иди —
Хай Бог тебе на місце запровадить.
Вважай! Уразі напасти, біди,
Знищ все, як іншої не буде ради”.
— „Зроблю, як честь наказує мені —
Я революції дочка, не лялька”.
І засіяли очі, як зірки ясні,
Йдучи в дорогу, засміялась Галка.

III

Вдивлявся довго в хід легкий її,
За нею вслід летіла його туга —
— Чи будуть карі очі ті мої? —
Та вмить в душі струна заграла друга:
— Лиши любов на вільні дні ясні,
Тепер віддай все серце Україні! —
І знову ятрились в душі вогні,
Палали бистрі очі, мов орлині.
— Лиш Ти тепер! Лиш Ти одна свята,
Моя хороша, рідна Батьківчино!
Тебе любить клялись мої уста,
Любить безумним шалом, честю й чином.

IV

Ішла, то бігла Галка. Вечір вже.
У небі місяць чистий тихо плава.
Враз чує Галка гомін... Кінь ірже...
Кати! ... Побачили її. Облава.
Тут чисте поле скрізь. Не близько ліс.
Нема схватись де, втекти не можна.
— От, клятий біс катів гидких наніс! —
Зідхнула Галка. Тут хвилина кожна
Така важна. — Мій Боже! Що робить?
Собаки близько. Ну пора до діла! —
Знайшла сірник — давай папір палить,

Стріляючи в гієн скажених сміло.
Вмить гаркнула з катівських рук черга
І впав наказ: „Живу її зловити!”
— Мене живу? Хай спробує нога
Чиясь до мене близько приступити!
І відбивалась Галка від катів.
— Ох, горе, горе! Вже лиш три набої!
А тут папір до щенту не згорів!
І не допоможе вже нічого зброя!
І стрілила ще раз. Набоїв два.
Убить себе залишила повстанка.
Сама ж мерщій припала до вогню
І дерла недопалені останки.
— „Бандитко, здайся! Здайся! Не стріляй!” —
Ревіли дико большевицькі крики.
— „Не здайся!” — шептала батьківська рілля.
— „Умри!” — десь журавлиний спів курликав.
Зідхнула Галка. — „Боже, не відкинь
Моєї жертви за святі руїни!
Батьки! Максиме — орле мій, прилинь.
Прощайте всі! За Тебе Україно!”...
Останній стріл... Полинув гомін в даль,
Поніс сувору скаргу лютий мєсті...
Вдивлявся в жертву місяць і звіздаль
І вітер тихо шепотів: умерла з честю...

VI

Мов хижі круки, збіглися кати:
— „Вот, клятая бандерівка, не сдалась!” —
І у холодний кинули потік
Дівоче тіло звірям на поталу.

VII

І ніс потік її ще свіжу кров
Гнівними водами у Чорне море.
Летів в простори помсти вірний зов:
— О, горе вам, катюги дикі! Горе!
Затихло все і ніч — мов монастир:
Молитву щире верби шепотіли,
Над гордої повстанки Галки тілом.

VIII

Схилюся в гаї явір над хрестом,
Співає на могилі осінь:
— Спи, любя Галко, тихим вічним сном,
Спи, дочко України золотокоша...
Колись громами співучі дні ясні,
Весна громами засміється лунко —
І ти почувеш мєсті голос в сні
І теплі, наче сонце, поцілунки.
То прийде твій народ зложить поклін
Тобі за кров святую, за щире жертву
Затрубить день, заграє волі дзвін
І воскресить героїв всіх із мертвих!

IX

А як осіння сяде чорна ніч
До ватри грітисся, мов відьма люта,
Повстанцями роїться ліс, мов Січ,
І на могилі Галки шепіт чути:
— О, любя Галко, я клянусь тобі
Помстить за кров твою святую, невинну!
О, Боже, хоч і в супереч судбі, —
Не дай лягти без мєсти в домовину!

Червень, 1946 р. Марко Босеслав

Рейд по Україні

(Із спомінів учасника)

Від редакції:

Цей спогад молодого учасника боротьби з московським окупантом в краю передруковуємо з крайового підпільного журналу для молоді „Молодий Революціонер” Ч. 3. 1949 р., з невеликим мовним виправленням.

В час, коли нашу батьківщину і ряд других країн покриває чорна ніч большевицької неволі; коли мільйони людей стогнуть у російсько-большевицькому ярмі; коли мішається в людей надія з розпукою; коли цілі зграї і полчища большевицької бандитської поліції вкривають цілу нашу землю системою засідок, „лапок” і агентурних підслухів; коли, як багатьом здається, вільній людській думці та почуттям навіть на дні серця важко заховатись; коли, як кажуть, і землі стає незносно важко під варварським чоботом большевицького сатрапа, — тоді, в цей саме час, кожного дня з першим сутінком відкриваються тисячі таємних творів і з підземелля виходить до дії український революціонер. Мов світоч серед цієї кромішньої темряви йде він. Іде він зі словом правди і зі зброєю в руках. Його ноги проходять вздовж і впоперек цілу Україну. Не рідко ступас його тверда нога ще далі: проходить під большевицькі кордони, несе світло нашої правди в середовище інших народів, у широкий світ.

Колись із захопленням читатимуть в країні і в цілому світі томи книг, що відкриють цей величний тайник нашої непримиренної визвольної боротьби.

Хай шаліє ворог. Воююча, вільна революційна Україна в підземеллі живе, діє і наближається до перемоги.

27 липня 1948 р., ми (я з друзями Н. і Ч.), за наказом свого зверхника вирушили в дорогу. Ціль нашого маршу була аж на лівому березі Дніпра.

Певний час ішли ми, не заходячи до сіл. Але вичерпався запас харчів і треба було вдатись до населення. Були ми в цей час на терені Кам'янець-Подільської області.

Заходимо в с. Г., Дунаєвського р-ну, до вбогої колгоспниці. Хата, здається, ось-ось впаде. Просимо господині, щоб продала нам хліба та молока. Жінка вибагається, що хліба ні вона, ні ніхто в селі не має. Молока також не має, бо носить двічі в день „для держави”.

Пішли ми далі. Проходячи через край села, зустріли багато людей, що повертались з колгоспної панщини. Усім зустрічним роздавали ми наші листівки і літературу. Люди недовіриливо брали, але, прочитавши кілька слів, прожогом заховували, кидали приязний погляд у наш бік і спішили до дому.

Проїшовши ліс, зустріли ми старенького дідуса. Привітались. Старий почав розповідати про своє горе, про терор і експлуатацію большевиками колгоспників і про всі „блага”, які дає народові „державна робітників і селян”. Старому покотились сльози.

— Будь вони прокляті, ці дияволи, — сплюнувши, закликав ще раз дідусь на адресу большевицької партії. — Ось яке життя зладили вони для народу.

Ясно було, що дідусь по чомусь упевнився, що має діло з повстанцями.

— Нічого, дядечку, — потішаємо його, — прийде час — відплатимо за все. —

— Слушайте, діточки, а багато вас тут? — тремтячим голосом запитав дідок. — Моя сестра їздила в „Западну” за хлібом, та оповідала, що там дуже багато бандерівців і що б'ють вони цих харцизів. Тут, у нас дати б їм трохи, а то вже занадто розгулялись.

Коротко вияснюємо дідусеві, що потрібно і відходимо. Слідом за нами дідусь робить кілька разів хрест у повітрі.

Наступної ночі знову заходимо в одне село. В селі зустріли трьох дядьків, які сиділи на придорожному беріжку і „політикували”. Нав'язуємо з ними розмову. Один з них розповідає, що вчора в районі була тривога, в зв'язку з появою бандерівців і що до їх села мвд дало 5 крісів і по 5 набоїв до кожного; що сьогодні мучили демобілізованих у сільраді, щоб взяли зброю, але все даремно. Зброя ще й досі лежить в сільраді.

Ми посилаємо одного з них, щоб купив нам хліба, а самі заводимо розмову з присутніми. Незабаром вернувся дідусь з хлібом.

— Гроші віддав нам, — заявив він, — бо я сказав тітці, що це хліб для бандерівців і вона відмовилась взяти гроші.

Попрощавшись, відходимо.

До ранку пробились ми над річку Ущицю. Після відпочинку рушили у дальшу дорогу. Наступного ранку були ми вже у Вінниччині, недалеко станції Бар.

Лан жита послужив нам за місце відпочинку. Спали недовго, бо сонце сильно припікало. Віля години 13-ої друзі Н. і Ч., взявши коротку зброю, пішли в розвідку. Дійшовши до залізничної станції, вони почали вивчати можливості нашої їзди поїздом. Йшлося про те, щоб якнайскоріше добитись до цілі і виконати доручене нам Організацією завдання.

По короткому часі друзі повернули вже з білетами. Вирішили: поїдемо поїздом.

Перед вечором вирушаємо до станції в потрібному нам напрямі. На поїзд довелось ждати аж до ранку. Перед ранком на станції зробилось людно. Була неділя. Тому й колгоспники їхали до міста, щоб щось купити. Якщо б не неділя, то мусіли б сапати колгоспні буряки. Міліціанти за допомогою вишукано бруталної московської лайки наводили „порядок”. Контролі підпадають найчастіше люди вбого одягнені. Частіше при тому оминається тих, що добре вбрані, з медалями на грудях, бо знають большевицькі правителі, що власне, серед цього вбогого народу найбільше їх ворогів.

Нарешті ми в поїзді. Ідемо. Постійно маневруємо, щоб уникнути контролі, а тим самим — бою в недовідній для нас ситуації. З шумом в'їжджаємо на станцію Жмиренка. Постановляємо їхати далше.

— Товариші! Без санобработки білети не продаються, — зарепетував один з „местних” начальників.

Це означало кінець нашої їзди поїздом. Зі зброєю і наплечником революційної літератури ніяк було йти до „санобработки”.

Виходимо в місто. На горбку біля станції видна висока могила; по вигляді видно, що не дуже давно висипана.

— Що це за могила? — запитали ми одного зустрічного дядька.

— Це націоналісти-бандерівці висипали її ще 1942 року на честь тих, що помордовані в тюрмах, — відрубав, як сокирою, середнього віку дядько. — На могилі, — продовжував він, — був високий хрест і таблиця з написом, але мвд зрізало хрест весною 1945 р.

І тут стоять пам'ятники нашої героїчної визвольної боротьби, хоч як намагається ворог затерти її сліди.

Вийшовши за місто, ми взяли потрібний нам напрямок. Зі зустрічними людьми заводимо розмови. Розмови з боку наших співбесідників, як на большевицький режим, доволі одверті, щирі, а тим самим — гостро антибольшевицькі. Скрізь жалі, нарікання, сльози і прокльони на голову творців цього, всіма проклятого, сталінського „раю“.

Перед нами річка Бог. Річку переходимо мостом і подаємось у райцентр, щоб купити харчів. Полагодивши купно в містечку, маршуємо далі.

Перед вечором упав дощ. Ми промокли до нитки. Пройшли однак цілу ніч без відпочинку. Над ранком зайшли в одно зустрічне село з думкою заквартируватися у ньому. Зайшовши під шопу одного дядька, чекаємо ранку. З дядьком договоряємося без труду. Дізнавшись, що мають у себе гістьми повстанців, господарі невимовно зраділи.

— Я ж стільки наслуховався про вас, але щойно тепер довелось побачити, — зворушено говорив нам дядько. — Ви, може, й не уявляєте собі, які легенди творить народ про вашу боротьбу, з якою радістю зустрічають кожну вістку про вас українці, які знають хто ви і за що боретесь, і як тремтять від самої тільки вістки про вашу появу усі большевицькі чиновники.

Дядько, як виявилось, — щирий український патріот і розумна людина. Як тільки ми відпочили, він просидів з нами весь день на розмові.

Увечері нас попросили до хати. Повечерявши, ми до півночі читали цілій родині нашу літературу та вияснявали цілі нашої боротьби й устрій майбутньої української держави. Дядько й тітка ставили ряд запитань щодо становища селян у вільній Україні. Ми давали належні wyjaснення.

І не помітили, як пройшло поза північ. Господарі стали просити, щоб ще один день побути в них. Певні справи у нас вимагали затримки і ми прийняли пропозицію господарів. Другий день також провели на подібних розмовах.

Перед відходом дали ми дядькові листівок і літератури та доручили розкинути в місті і серед робітників (дядько-робітник).

Настала хвилина прощання. Ціла родина вийшла за нами на подвір'я. Прощаючись — у кожного з них сльози на очах. Дядько піднімає свою, покриту мозолями, робітничу руку й урочисто благословляє нашу боротьбу і дальшу нашу дорогу. Відходимо...

— Ех, чому я старий... — долітає до нас на ходу — голос — стогін старого дядька.

Це була одна з найкращих родин, яку ми відвідали в час рейду.

Маршуємо даліше. Земля швидко „посувається“ нам під ногами. Ми все далі і далі на... Схід. Як же легко носять ноги по землі, коли серце і ум переконані, що служить святій справі рідного народу. А при такому почутті — найважчі праці здаються легкими. Недарма говориться серед повстанців, що за волю України на-

віть смерть солодка. Який чар і насолоду справляє свідомість того, що віддаєш рідному народові все, свідомість того, що борешся за його волю і щастя, — смак і солодощі цього почуття знають лише ті, що сповнюють цю величну місію.

Кінчається Вінниччина і ми стаємо на землю полян.

Здається, що тут промовляє до тебе мовою історії кожна пядь землі. Тут чвалували по ній, ідучи і вертаючи з походів, княжі дружинники. Туди буревієм перекотилися переможні полки Богдана. За ту ж землю, за її волю, за ту ж саму ціль, за яку ходили колись у бої прадіди, боремося сьогодні ми — їх спадкоємці. Йдемо будити і піднімати народ на нову Хмельниччину.

Пригадалися слова Франка:

„Земле, всеплодючая мати,
Сили, що в твоїй живе глибині,
Краплю, щоб в бою сильніше стояти,
Дай і мечі:
Дай і вогню, щоб ним слово налити,
Душі стрясать, громовую дай власть,
Правді служити, неправду палити,
Вічну дай страсть!“

Через день — два — ми в Корсунському лісі. Зустрічаємо якогось старенького дідуся, що вийшов збирати гриби.

— Дідусю! чи не тут-то Хмельницький ляхів промив? — звертаємось, наче з привітанням до дідуся.

— Ось там, трохи даліше, відповів старий, показуючи рукою вперед.

Ідемо туди і сідаємо відпочивати. Друг М. виймає з наплечника „Історію України“ і вголос прочитує те місце, де пишеться про бій під Корсунем. Ми слухали... в уяві малювалась ціла панорама Корсунської баталії, вчувалась бойова канонада, ввижались гураганом чвалуючі на ворога кінні козацькі полки, вчувалась сурма, що сповіщала перемогу над ворогом, Славна це минувшина.

Тақ, туті земля виховує... але тільки тих, що носять її правду в серці.

Прийде час, що ми ще розправимо свої дужі крила. Наше покоління вже не випустить зброї з рук, не з добувши повної перемоги.

Над вечір рушаємо даліше.

Перед нами в долині видніє річка Рось, а за нею — ліс, що тягнеться аж до Дніпра. Терен омережений глибокими ярами, вночі важко йти таким тереном, не знаючи його. Йдемо, отже днем. Перед вечором схидаємо в село Межиріч, Канівського р-ну, Київської області. Довгу зброю несемо в „пакунках“. Удаємо втікачів з Донбасу.

Зійшовши в село, довідуємося від зустрічної жінки, що в селі є секретар партії з району, проводить колгоспні збори.

Заходимо в найближчу хату. Незабаром заходить у цю ж хату бувший голова сільради. Він розпитує хто ми, звідки йдемо і т. д. Ми даємо помінаючи відповіді. Голова скоро виходить спати. Вкоротці виходимо й ми. Йдемо вулицею, напроти нас зближається чотири постаті. Зблизка пізнаємо в них чоловіків.

— Постойте! Кто ви будете?! — зупиняє нас большевик секретар райпаркому.

— Ми йдемо до Канева, а з Канева поїдемо поїздом на залізничний курс до Києва, — відрекомендує один з нас.

— Вас надо перевірити! пайдьоте с нами в сельсовет! — хвастливо і грубо відрубав большевик.

Ми відмовляємося тим, що нам спішно, бо спізнємось на курс.

— Ви арестовані! пайдьоте с нами, — була остаточна відповідь. Для надання важливості своїй погрози большевик вийняв пістоль.

У нас також була зброя (коротка в кишнях) готова до стрілу, але ми не хотіли її вживати, думаючи, що "розв'яжемось", з ворогом "мирною" дорогою. Ішлося нам, головню, про те, що перед нами недалеко Дніпро і що бойова сутичка в цьому селі може нам утруднити переправу. однак у крайньому випадку ми були впевнені, що наша зброя розв'яже опір точка. Отже, вирішуємо йти з цими сталінськими бандюгами до сільради.

Йдучи, друг М. говорив із секретарем. Я роблю старання порозумітись з головою сільради. Кажу йому, що ми втікали з Донбасу, що, якщо він є сумлінна людина, то повинен нас відпустити. Але цей сталінський годованець, стояв при своєму. Всі вони ласим оком споглядали на наші пакунки, думали — поживляться. До нашого гурту долучило ще кількох активістів — всіх разом було вже вісім посіпак.

Надто певно чуються усі ці „маленькі” бандюги, оце знаряддя вищепоставлених сталінських чинів. Немає тут караючої руки, яка час від часу заплатила б їм за кривди, заподіяні народові, і покликала б інших до порядку.

Недалеко від нас просувався гурт селян. Кожні очі дивилися на нас зі співчуттям. Усі вони думали, що ми, справді, втікачі.

Нарешті сільрада. Заходимо до середини, кругом будинку збирається чимало глядачів.

— Ми сейчас вас праверім! — ще більш самовпевнено говорив секретар. — Давайте ваши документи! Бистрей!

— Заявляємо, що документів у нас немає, а речей провіряти не дамо, бо нас вже одні такі провіряли і забрали в нас останне білля.

Секретар і ще кількох посіпак кинулись до наших клунків.

Гримнуло два постріли з пістолів — і двох сталінських наймитів впало трупом. Всі інші, як зайці, кинулись панічно до дверей. За ними летять наші стріли. Хтось зі сталінських посіпак, утікаючи, пустив серію з автомата по людям. Вибігаємо на подвір'я. Ще кілька влучних пострілів досягають трьох большевицьких активістів: два вбиті, а один важко ранений.

В часі, коли друг Н. стріляв до напасників, куля

рекошетом відбилася від якогось твердого предмету і влучила в груди друга Ч. Рана була смертельна, але він ще, здавлюючи біль, зумів підійти до нас і сказати, що ранений. Ми забравши свої речі пробували вести раненого друга. Але він по кількох кроках усунувся на коліна і захарчав.

Нести догораючого друга не було змоги і залишити так — також невільно. Не було іншого вихонду. Я з власного пістоля дострілюю вірного друга юних років і кількарічної підпільної боротьби.

Тіло друга доручаємо селянам поховати, а самі поспішаємо далі, щоб вчасно виконати доручене нам завдання.

Тверді закони революційної боротьби в большевицьких умовах, і тому не менше твердими мусимо бути ми — українські революціонери. До цілі — до здобуття української самостійної держави треба йти не тільки через ворожі трупи, але й через свої власні, через найдорожчі; треба мати силу переступити через них і, віддавши салют упавшим героям, йти далі вперед. Тільки при такій залізній непохитності здобувається перемога.

Далі прямуємо в двійку. Наступного дня над вечір заходимо в одну підлісну хату. Господар, видно догадався, хто ми такі, бо відразу почав одверто з подробицями оповідати про вчорашню подію в с. Межиріч. Дядько розказував, що вбитих мвд забрало в район щойно ранком. Вночі боялися їхати. Тіло сл. п. друга Ч. поховали на цвинтарі в Каневі. Про подію в селі Межиріч ходили вже поміж народом різні легенди. Одні говорили, що бандерівці скинули на Київщині численний десант; інші оповідали, що подібні події відбувались і в інших теренах Київщини та в інших областях; ще інші говорили, що це бандерівці йшли до Канева, щоб убити Хрущова, який тут був перед кількома днями, і багато подібних.

Цей один удар по ворогу і смерть революціонера друга Ч. розворушили народ кількох областей. Кувалась легенда його чину і смерті.

Ось так упавші герої родять нових борців. Господареві дали ми плякатик з написом:

**„ЗАМІСТЬ ВІНЦЯ НА МОГИЛУ
від Українських Революціонерів”.**

і доручили занести на могилу поета Шевченка.

22 червня ми вже були на лівому березі Дніпра, в одному з районів Полтавської області і тут також народ оповідав про „десант бандерівців”.

Ми пішли далі до цілі...

Учасник

В лавах молоді мусить високо стояти моральні чесноти, братерська дружба і організованість. Тому СУМ, ведучи нещадну боротьбу з аморальністю, проявами нездорових симптомів у молодняцькому середовищі, бореться за високі якості і чистоту душі своїх членів з тим, щоб слово „сумівець” стало гордістю не тільки Спілки Української Молоді, а й усього українського громадянства.

(З програми СУМ'у)

ЧИТАЙТЕ Й ПОШИРЮЙТЕ
СУМІВСЬКИЙ ЖУРНАЛ
В АНГЛІЇ
„ГОЛОС МОЛОДІ“

Вийшла з друку нова збірка
поезії Петра Карпенко-Криниці

„ПІДНЯТІ ВІТРИЛА“
ціна збірки 0,75 НМ., замовляти
в адміністрації „Авангарду“
München 2, Dachauer Straße 9/II

ПОШИРЮЙТЕ ЖУРНАЛ
„НА ВАРТІ“

УВАГА!

НОВА КНИЖКА ПРО УПА

У 8 річницю постановля Української Повстанської Армії В-во „До Зброї“ видало окремою книжкою спомини, написані в повстанському зимовому бункрі в Україні одним з командирів Тактичного Відтинку УПА-Захід п. н:

Степан Хрін

„ЗИМОЮ В БУНКРІ“

(спогади-хроніка з 1947/48 рр.)

Нова книжка про УПА — це документ із жорстокої дійсності в Україні, це відблиск героїчного життя одного повстанського бункру на Рідних Землях.

ЦІНА: в Німеччині 4, — НМ, в США і Канаді 1,50 дол.; у Велико-британії 8 шил.; у Франції 400 ффр. В інших країнах рівновартість 1,5 дол.

ЗАМОВЛЯТИ: у заступників і кольпортерів журналу „До зброї“, або безпосередньо в адміністрації В-ва „До Зброї“.

Замовлення на книжки та журнал „До Зброї“ і всю переписку в справах адміністрації та редакції спрямовувати на адресу: „Do Zbroi“, 13(b) München Postfach 4 Germany US-Zone

УВАГА!

Голосіться на кольпортерів журналу української студіюючої молоді:

„ФЕНІКС“

який містить статті на: ідеологічні, світоглядіві, політичні та наукові теми; розглядає актуальні питання із студентського життя; дає: оповідання, поезію, хроніку життя студентства і взагалі молоді, рецензії та бібліографію.

Друзі! Читайте і поширюйте свій журнал.. Він однак розкинену по цілому світі українську молодь в одну велику родину.

Ціна 1. примірника в Німеччині 1,50 НМ., в Європі 0,50 дол., США 1 дол.

Замовлення надсилати на адресу:

в США:

Sztóhryn Dmytro, 638 Madison St. N. E. Minneapolis, Minn., USA.

в Канаді:

Shach John, 544 Dovecourt Rd. Toronto, Ont., Canada.

в Англії:

Czoryk Bohdan, 15, Woolacombe Lodge Rd., Birmingham, 29. Great Britain.

в Бельгії:

Kowal Omelan, 72, Blvd. Charlemagne, Bruxelles, Belgique.

в Німеччині:

TUSM im. M. Mykoly Michnowskoho, München 8, Führichstraße 53/III.

Кожний член Спільки
Української Молоді
читає свій журнал
„Авангард“

Хочете мати найновіші вістки та документарні матеріали з визвольної боротьби народів з поза залізної заслони, передплатіть і порадьте чужинцям

„АВН-КОРЕСПОНДЕНЦ“

місячний бюлетень Антибольшевицького Бльоку Народів, який появляється в англійській, французькій та німецькій мовах.

Замовлення слати на адресу:

„AVN-Korrespondenz“, Postschließfach 70, München 33, Germany

Читайте!

Передплачуйте!

Видання Шкотської Ліги Європейської Свободи в англійській мові з проблематикою визвольної боротьби народів з-поза залізної заслони, що досі з'явилися:

1. „Convention of Delegates of the Resistance Movements of the Anti-Bolshevik Nations“ by John F. Stewart — price 6 pence;
2. „Red Russia and the Independence Movements in the U.S.S.R.“ by John F. Stewart — price 1 s.;
3. „The Russian Danger Europe's Only Defence“ by Jaroslaw Stetzko — price 6 pence;
4. „The Workers in Soviet Russia“ by John F. Stewart.

Замовлення просимо слати на адресу:

Mr. Bohdan Tarnawsky, 6 Mansion House, Edinburgh 9, Gr. Britain

„АВАНГАРД“ — ілюстрований журнал, місячник Спільки Української Молоді,

Редагує колегія.

Адреса редакції та адміністрації:
München 2, Dachauer Straße 9/II